

Askelmerkit kohti ekologisesti kestävää liikuntakulttuuria Seminaariraportti

Mikko Simula & Elina Levula

Kohti ekologisesti kestävää liikuntakulttuuria (Kekli) -tutkimushanke, Jyväskylän yliopisto
Ekokompassitapahtuma-hanke, Suomen Olympiakomitea
2017

Sisällys

Seminaarin tausta ja johtoajatus	3
Johdatus kestävyyskeskusteluihin	5
Keskustelujen ympäristöpoliittinen kehystäminen.....	5
Kestävyyden ja kestäättömyyden määritelmät liikunta- ja urheilupuheessa	6
Ympäristöjohtamisen menetelmänä Ekokompassi-ympäristöjärjestelmä	13
Kestävän liikuntakulttuurin työpaja.....	15
Luokittelu yksilötyöskentelylomakkeen vastauksista	15
Ympäristöhallinnan merkitys.....	16
Liikuntakulttuurin kestävät ja kestäättömät käytännöt.....	17
Keskeiset toimenpiteet.....	18
Sitoutumisen vahvistaminen	20
Luokittelu ryhmäkeskustelujen tuottamista kirjauksista	21
Ympäristöhallinnan koordinointi paikallisella tasolla.....	22
Sitoutumisen vahvistaminen	23
Organisaatioiden ja yhteisöjen ympäristövastuut	26
Keskustelu liikuntakulttuurin kestäättömistä piirteistä	28
Hyvät käytännöt liikuntaorganisaatioiden ympäristöhallinnassa	31
Kokemuksia kuntien liikuntapalveluiden ympäristöhallinnasta	31
Kokemuksia urheilu- ja liikuntatapahtumien ympäristöhallinnasta	35
Askelmerkit kestävän liikuntakulttuurin politiikkaprosessille	37
Lähteet	40

Seminaarin tausta ja johtoajatus

Marraskuun alussa voimaan astunut Pariisin ilmastopöytäkirja, Suomen kestävä kehityksen strategia ja alati leudontuvat talvet ovat esimerkkejä ajankohtaisista muutosprosesseista, jotka pakottavat tarkastelemaan kansallisen liikuntakulttuurin tulevaisuutta täysin uusista näkökulmista. Näihin muutosprosesseihin liittyy monia seurauksia ja riskejä, joihin liikuntakulttuurin avaintoimijoiden on suhtauduttava vakavasti. Toistaiseksi liikuntapolitiikassa ja keskeisissä liikunta-alan organisaatioissa ei ole muodostettu kokonaiskäsitelmää ympäristöpolitiikan ohjailun voimistumisen ja ilmastonmuutoksen vaikutuksista. Ekologisesti kestävien käytäntöjen ja ilmastonmuutokseen sopeutumisen suunnittelulla alkaa kuitenkin olla jo kiire.

Maailmanlaajuiset ympäristöongelmat, kuten ilmastonmuutos sekä valtioiden väliset ympäristöpoliittiset sitoumukset ovat muuttaneet ja tulevat muuttamaan suomalaisen liikuntakulttuurin käytäntöjä: Yhtäältä liikunta-alan organisaatioiden ja yhteisöjen odotetaan tekevän toimenpiteitä muun muassa hiilidioksidipäästöjen vähentämiseksi. Toisaalta ilmasto-olosuhteiden muutokset ja tiettyjen perusresurssien, kuten luonnon lumen ja jään hupeneminen uhkaa monia kansainvälisesti merkittäviä urheilumuotoja ja vapaa-ajan harrasteita.

Nämä muutosennusteet on tiedostettu monissa suomalaisissa liikuntaorganisaatioissa ja yhteisöissä. Jotkut tahot ovat myös reagoineet. Osa lajiliitoista on laatinut varsinaisen toiminnan järjestämistä koskevia ympäristöohjeistuksia. Joidenkin kansainvälisten ja kansallisten urheilutapahtumien järjestäjät ovat tehneet ympäristön suojeluun liittyviä suunnitelmia ja ottaneet käyttöön ympäristöjärjestelmiä. Etenkin suurten kaupunkien liikuntapalveluissa on ryhdytty kehittämään ympäristöhallintaa ja etsimään ratkaisuja materiaalivirtojen, kuten energian ja vedenkulutuksen pienentämiseksi. Kansainvälisen tason urheilijat ovat perustaneet kansallisen verkoston ajaakseen ilmastonmuutoksen hallitsemiseksi tehtäviä toimenpiteitä. Tämä verkosto tunnetaan nimellä Protect Our Winters (POW) Finland.

Vaikka kansainvälisen ympäristöpolitiikan linjauksiin ja ilmastonmuutoksen hillintään liittyvät toimenpiteet ovat vähitellen yleistymässä liikuntakulttuurissa, on ympäristöhallinta kuitenkin edelleen uusi asia esimerkiksi julkisessa liikuntahallinnossa, liikuntajärjestöissä ja paikallisissa urheiluseuroissa. Harvalle on selvää, millaisiin toimenpiteisiin Suomen ympäris-

töpoliittiset sitoumukset velvoittavat liikuntaorganisaatioita ja -yhteisöjä tai miten talvien leudontumiseen liittyviä riskejä voitaisiin hallita.

Muun muassa näitä kysymyksiä ruodittiin olympiakomitean, opetus- ja kulttuuriministeriön liikuntayksikön sekä Jyväskylän yliopiston *Kohti ekologisesti kestävää liikuntakulttuuria* (Kekli) -tutkimushankkeen järjestämässä seminaarissa. Askelmerkit ekologisesti kestävään liikuntakulttuuriin -tilaisuuden tarkoituksena oli lisätä ymmärrystä liikuntaorganisaatioiden ympäristöhallinnan ydinkohdista sekä koota näkemyksiä tarvittavista kehittämistoimenpiteistä. Seminaari oli kohdennettu liikuntakulttuurin eri sektoreilla ja tasoilla toimiville liikunta-alan asiantuntijoille sekä kaikille aiheesta kiinnostuneille. Tilaisuuteen ilmoittautuneita osallistujia oli 37 henkilöä. He edustivat liikuntakulttuurin eri tasoja ja toimijatahoja.

Johdatus kestävyyskeskusteluihin

Askelmerkit ekologisesti kestävään liikuntakulttuuriin -seminaarissa jaettiin tietoa Kekli- ja Ekokompassi-tapahtuma -hankkeissa tehdyistä havainnoista sekä koottiin asiantuntijoiden näkemyksiä tarvittavista toimenpiteistä liikuntaorganisaatioiden ja -yhteisöjen ympäristöhallinnan kehittämiseksi. Aamupäivä oli varattu keskusteluja pohjustaneille alustuksille. Ilta-päivällä ohjelmassa olivat päivän teemoihin keskittyneet työpajakeskustelut sekä hyviin käytäntöihin keskittyneet rinnakkaisistunnot.

Keskustelujen ympäristöpoliittinen kehystäminen

Tilaisuuden avasi Tampereen kaupungin apulaispormestari Anna-Kaisa Heinämäki. Hän korosti tilaisuuden tärkeyttä ja johdatteli osallistujat päivän teemaan katsauksella Tampereen kaupunkisuunnittelun ajankohtaisiin kysymyksiin. Heinämäki piti tärkeänä, että kaupunkisuunnittelussa kiinnitetään huomiota kuntalaisten arkiliikkumista ja liikunnan harrastamista lisääviin toimenpiteisiin. Hän oli vakuuttunut siitä, että liikunta-alan asiantuntemuksella on paljon käyttöä suunniteltaessa lihasvoimin liikkumista suosivaa kaupunkirakennetta ja edistettäessä kuntalaisten terveitä elämäntapoja.

Heinämäen jälkeen Satu Heikkinen kuvasi kestävä kehityksen politiikkaprosessin ajankoh-taistumista valtion liikuntahallinnossa ja kansainvälisessä liikuntapolitiikassa. Hän totesi kansainvälisen ympäristöpolitiikan vahvistumisen näkyneen opetus- ja kulttuuriministeriön liikuntayksikön vastualueilla. Liikuntakulttuuria koskettavat ympäristöongelmat ja niihin liit-tyvät yhteiskuntavastuut ovat nousseet esille yhä useammin monissa kansallisissa ja ennen kaikkea kansainvälisissä yhteyksissä. Heikkinen mainitsi muun muassa Suomen liikuntalain, EU:n puitteissa tehdyn yhteistyön sekä Olympia-agenda 2020 valmisteluprosessit, joiden yhteydessä on korostettu liikuntakulttuurin avaintoimijoiden sitoutumista kansainväliseen ilmasto- ja ympäristöpolitiikkaan.

Suomen kestävä kehityksen toimikunnan apulaispääsihteeri Marja Innanen esitteli Suomen kestävä kehityksen yhteiskuntasitoumuksen periaatteita. Suomi, jonka haluamme – 2050 on uudenlaiseen muotoon kirjoitettu valtion kestävä kehityksen politiikkaa kehystävä stra-teginen asiakirja. Sen johtoajatuksena on sitouttaa yhteiskunnan kaikki tasot muutosproses-siin, jonka tavoitteena on rakentaa luonnonvarojen ja ympäristön kestäväälle käytölle perus-tuva yhteiskuntajärjestys. Prosessi perustuu yksilöiden, yhteisöjen ja instituutioiden vapaa-

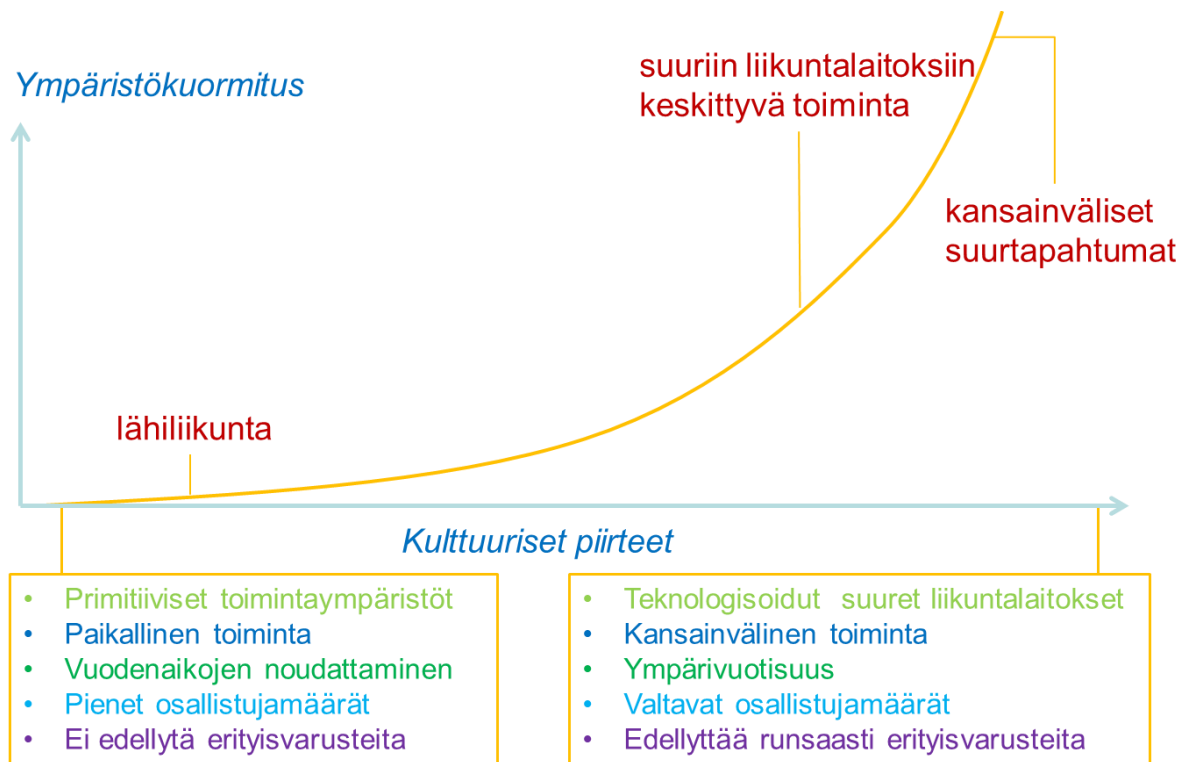
ehtoiseen osallistumiseen sekä näiden tahojen tekemiin omaehtoiisiin toimenpidesitoumuksiin. Suomen kestävän kehityksen toimikunta vastaa sitoumuksien kokoamisesta.

Innanen totesi, että monet liikunta-alan organisaatiot ovat jo julkaisseet omat sitoumuksensa. Hän mainitsi joitakin esimerkkejä ja kannusti uusia tahoja osallistumaan yhteiskuntasitoumukseen sekä julkaisemaan sitoumuksensa kestävän kehityksen toimikunnan sitä varten luomilla Internet-sivuilla. Näiltä sivuilta löytyvät myös kuvaukset kaikista tehdyistä sitoumuksista.

Kestävyyden ja kestämyksen määritelmät liikunta- ja urheilupuheessa

Kaksi viimeistä, tilaisuuden niin sanottuun koulutusosuuteen sisältynyttä puheenvuoroa oli varattu *Kohti ekologisesti kestävää liikuntakulttuuria* -tutkimushankkeen vastuulliselle tutkijalle Mikko Simulalle sekä *Ekokompassi-tapahtuma* -hankkeen koordinaattorille Elina Levulalle. Molemmat hankkeet ovat opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittamia. Simula esitteli lyhyesti Jyväskylän yliopistossa tehdyt ja meneillään olevat tutkimukset, jotka käsittelevät liikunta-alan organisaatioiden ympäristöhallintaa. Tämän jälkeen hän loi katsauksen julkisissa keskusteluissa ja valtakunnallisten lajiliittojen ympäristödokumenteissa esiintyviin tapoihin määritellä liikuntakulttuuria koskettavia ympäristöongelmia ja kestävää liikuntakulttuuria. Tulkintansa hän tiivistä kahteen kuvioon.

Ensimmäinen kuvio havainnollisti ympäristötieteelliseen argumentaatioon perustuvaa kestävyden määrittämistä. Liikuntakulttuurin ympäristösuhdetta käsittelevä kriittinen uutisointi on asettanut kyseenalaiseksi monet kansainvälisen urheiluliikkeen käytännöt. Etenkin olympialaisten aiheuttamaa ympäristökuormaa on vuoden 1992 Albertville kilpailuista lähtien tarkasteltu mediassa vahvasti kritisoiden. Ympäristöliikkeiden edustajat ja tutkijat ovat tuoneet julkisuuteen kilpailujen kestämyttömyydet ja kyseenalaistaneet olympialiikkeen toimet ympäristöhallinnan kehittämiseksi. Keskeisenä näkemyksenä on ollut, että nykymuotoiset mittasuhteiltaan massiiviset kisajärjestelyt eivät millään muotoa edusta kestävä kehitystä. Päinvastoin niiden aiheuttamat materiaalivirrat ja ympäristökuormitukset ovat aivan omaa luokkaansa verrattuna mihin tahansa muuhun liikuntakulttuurin ilmiöön ja käyttöön. (Cantelon & Letters, 2000, 300-306; Hayes & Horne, 2011, 760.)

KUVIO 1. Käsitys liikuntakulttuurin erilaisten käytäntöjen aiheuttamasta ympäristökuormituksesta

Kansallisissa keskusteluissa ongelmaksi on nostettu etenkin ympärivuotiseen kilpailutoimintaan ja lajiharjoitteluun liittyvät olosuhdevaatimukset ja harrastamiseen liittyvä yksityisautoilu. Näitä näkemyksiä on kirkastettu muun muassa puheilla vuodenaikojen vastaisesta toiminnasta sekä kuljetuskulttuurista ja -yhteiskunnasta. (Simula, Itkonen, & Matilainen, 2014, 75; Turpeinen, 2012) Ongelmallisten käytäntöjen vaihtoehdoksi ja kestäväen liikuntakulttuurin perikuvaksi on nostettu lähiliikunta. Lähiliikunnan edistäminen on saanut keskeisen sijan liikuntapoliittisessa keskustelussa ennen kaikkea siitä syystä, että sitä on pidetty keskeisenä toimenpiteenä lisättäessä kansalaisten fyysistä aktiivisuutta. Puheissa lähiliikunnan puolesta on toistunut käsitys, jonka mukaan mahdollisimman kattavan, vaivattomasti saavutettavan ja monipuolisia mahdollisuuksia tarjoavan kuntoilu- ja ulkoiluapaikkaverkoston rakentaminen on tärkeintä vaikutettaessa väestön liikuntakäyttäytymiseen. Tämän käsityksen lisäksi lähiliikuntaan panostamista on perusteltu ympäristöpoliittisilla tavoitteilla. Lähiliikunnan on ymmärretty edustavan sellaista maankäyttöä, joka vähentää harrastamisesta johtuvaa liikennettä ja luo edellytyksiä lähielinpiiriin sijoituville sosiaalisille käytännöille. (Simula et al., 2014, 56, 71.) Etenkin kestäväää liikkumista edistävässä ja asuinalueiden kehittä-

tämissä koskevissa politiikkaohjelmissä lähiliikunnan tukeminen on määritelty toimenpiteeksi, jolla voidaan vähentää moottoriliikenteestä aiheutuvia haittoja sekä lisätä asuinalueille sijoitettavia sosiaalisia toimintoja.

Vaikka kestävän kehityksen kysymyksiin perehtyminen alkoi vähitellen julkisessa liikuntahallinnossa ja valtakunnallisissa liikuntajärjestöissä 1990-luvun alkupuolella, on keskustelu liikuntakulttuurin ympäristösuhteesta ja kestävästä liikuntakulttuurista ollut verraten vähäistä nykypäiviin asti (Simula et al., 2014, 94-95). Liikuntakulttuurin avaintoimijoita ei ole julkisesti haastettu vastaamaan esimerkiksi kilpailu- ja harrastusjärjestelyihin, liikuntarakentamiseen, liikuntapaikkojen ylläpitoon sekä harrastamisesta aiheutuvaan liikenteeseen kohdistettuun kritiikkiin. Suurta painetta ympäristökysymyksien kriittiseen käsittelemiseen ei ole tullut omista piireistäkään. Liikuntakulttuurin sisälle ei ole muodostunut riittävän laajaa ja vaikutusvaltaista ympäristöliikettä. Pitkästi näistä syistä johtuen kansainvälisen ympäristöpolitiikan linjauksiin ja ilmastonmuutokseen sopeutumiseen liittyvät näkökohdat ovat jääneet vähälle huomiolle sekä vallitsevassa liikuntapoliittisessa diskurssissa että liikuntaorganisaatioiden ja -yhteisöjen hallinnossa.

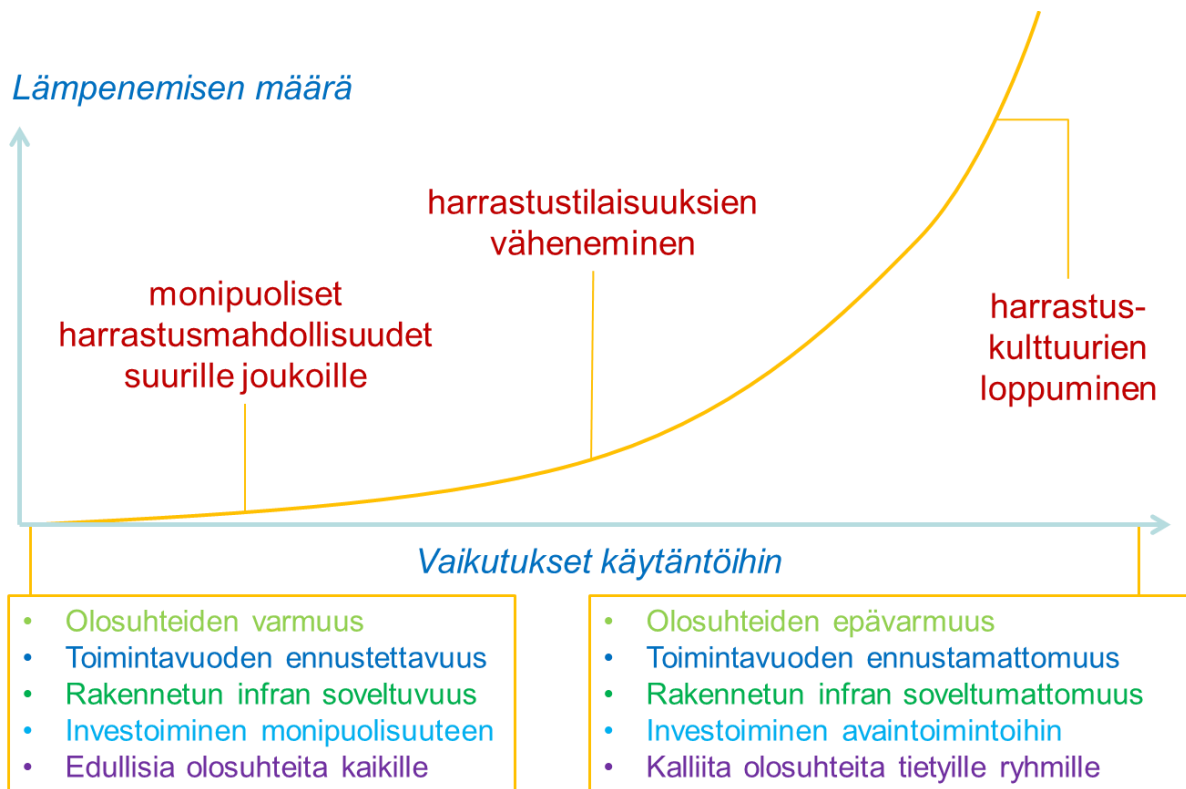
Liikuntakulttuurin kestäviä ja kestäättömiä piirteitä analysoivan sekä toimijoita laajasti osallistavan keskustelun aloittamiselle on siis suuri tarve. Tämänlainen vuoropuhelu on edellytyksenä yhteisten käsitysten muodostamiselle sekä valtakunnallisen liikuntaorganisaatioita ja -yhteisöjä koskevan ympäristöhallinnan politiikkaprosessin käynnistämiseksi. Toisin sanoen liikuntakulttuurin piirissä on syvennettävä ymmärrystä ympäristöongelmiin, kulutuskeskeiseen elämäntapaan, ympäristöpolitiikan painotuksiin sekä liikuntakulttuurin muutoksiin liittyvistä syy- ja seuraussuhteista. Ilman tätä ymmärrystä on hyvin vaikea edetä esimerkiksi valtion ilmastostrategiasta juontuvien toimenpiteiden suunnittelussa ja toimeenpanossa.

Toinen Simulan esittelemä kuvio jäseni puheita ilmastonmuutokseen liitetystä uhkakuviosta. Monet muutkin ympäristöongelmat ovat uhkia globaalille urheiluliikkeelle ja paikallisille liikuntakulttuureille, mutta etenkin kotimaisessa keskustelussa ilmastonmuutoksesta puhutaan ylivoimaisesti eniten. Onhan talvella ja talviurheilulla erityisasema suomalaisessa kansallisuusaatteessa.

Viime aikoina talviurheilumuotojen tulevaisuutta koskevia huolenaiheita on tuonut julkisuuteen talviurheilijoiden muodostama Protect our winters (POW) -verkosto. Verkoston tarkoi-

tuksena on levittää tietoisuutta fossiilisiin polttoaineisiin pohjautuvan energiantuotannon ja kulutuskeskeisen elämäntavan vakavista seurauksista sekä vedota kaikkiin talviurheilun ystäviin ja vahvistaa heidän sitoutumistaan kansainvälisen ilmastopolitiikan linjauksiin (POW Finland, 2017). Tämän Suomessakin toimivan kasainvälisen verkoston aatteellinen ohjelma on rinnastettavissa ympäristönsuojeluun orientoituneiden järjestöjen ajamiin aatteisiin. Verkostoa voidaan pitää ensimmäisenä liikuntakulttuurin alueelle syntyneenä ja ympäristöpoliittisia tavoitteita ajavana protestiliikkeenä.

Ilmastotieteilijöiden ennusteisiin perustuvissa uhkakuvisa kestävyuden tematiikkaa lähestytään tiettyjen laajoja ihmisjoukkoja koskettavien toimintojen vaarantumisen näkökulmasta. Lumesta ja jäätä riippuvaisten urheilumuotojen ja harrastusten edustajat ovat huolissaan heille tärkeiden olosuhteiden ja lajikulttuurien tulevaisuudesta. He pelkäävät näiden kulttuurien katoavan, mikäli ilmaston lämpenemistä ei saada pysäytetyksi. Esimerkiksi POW-verkoston tiedotteissa kuvataan vaikuttavaan tyyliin nykyisiä erittäin suosittuja talviurheilumuotoja ja -harrastuksia sekä luodaan tieteellisiin tosiasioihin perustuvia ja samalla tunteisiin vetoavia mielikuvia näiden käytäntöjen uhanalaisuudesta. Mielikuvia luomalla ja vahvistamalla verkosto haluaa koota maailmanlaajuisen kollektiivin, joka ryhtyy ajamaan tarvittavia yhteiskunnallisia muutoksia. Nimellään se vetoaa kaikkiin talven ystäviin. Se kutsuu heidät yhteiseen rintamaan suojelemaan kaikille kuuluvia ekosysteemipalveluja, jotka mahdollistavat monipuoliset olosuhteet liikunnan harrastamiselle, kilpaurheilulle ja luontoelämyksille. Se kutsuu suojelemaan meidän – toisin sanoen talviliikunnan ja -urheilun ympärille muodostuneen globaalin toimijaverkoston – talvia.

KUVIO 2. Käsitys ilmastonlämpenemisen vaikutuksista liikuntakulttuuriin

Esitelmänsä päätteeksi Simula esitti ympäristösosiologiseen kirjallisuuteen perustuvan tulokinnan kestävyyskäsitteestä. Ympäristöpoliittisissa yhteyksissä sanalla 'kestävä' on tavallisesti määritelty käytäntöjä, joissa luonnonvarojen kuluminen ja uusiutuminen ovat tasapainossa. Aivan viime vuosina kestävyyttä on määritetty myös säilyvyyden – toisin sanoen muutoksiin sopeutumisen näkökulmasta. On viitattu tiettyjen ilmiöiden ja asioiden, kuten erilaisten ekosysteemien, lukemattomien ekosysteemipalvelujen ja kulttuuristen käytäntöjen riskinsietoon. On ryhdytty miettimään toimenpiteitä, joilla parannettaisiin uhanalaisten luonnonvarojen ja -ilmiöiden sopeutumiskykyä. (United Nations, 2017.)

Käsitys yhteiskunnallisen kestävyyskeskustelun jakautumisesta yhtäältä luonnonvarojen viisasta käyttöä toisaalta ympäristökatastrofeihin varautumisen keinoja määrittäviin puheisiin – toisin sanottuna diskursseihin – on hyödyllinen muodostettaessa määritelmiä kestävästä liikuntakulttuurista. Tässä tehtävässä erittäin hyödyllisiä ovat myös Kovács:n muotoilemat reunaehdot kestävyyspolitiikalle. Hän tiivistää näkemyksensä kahteen kohtaan: Yhteiskunnan kestävä kehitys edellyttää ensinnäkin sitä, että luonnonvarojen viisaan käytön varmistavat uudet innovaatiot otetaan käyttöön samassa tahdissa tai nopeammin kuin

luonnonvarat ehtyvät. Kovács ei yksilöi, mihin hän viittaa termillä innovaatiot. Riippumatta hänen alkuperäisestä ajatuksestaan, on noihin innovaatioihin perusteltua sisällyttää niin sosio-kulttuuriset ja taloudelliset kuin teknologisetkin ratkaisut, jotka merkittävässä määrin vähentävät luonnonvarojen kulutusta ja ympäristön kuormittumista. Toiseksi keinot ympäristökatastrofien torjumiseksi on keksittävä ja otettava käyttöön samassa tahdissa tai nopeammin kuin riskit realisoituvat. (Kovács, 2009.)

Tutkimukset maapallon ekosysteemien tilasta ovat jo verrattain pitkään toistaneet johtopäätöstä, jonka mukaan kestävyiden politiikalla alkaa olla todellinen kiire. Esimerkiksi Worldwatch -instituutin vuosittain julkaisemissa maailman tilaa käsittelevissä tutkimusraporteissa on ensimmäisestä raportista alkaen kuvattu peruuttamattomia muutoksia ekosysteemeissä ja luonnonvaroissa (Brown, 1984). Vastaavasti mediassa on kiihtyvään tahtiin esitetty tulkintoja itseään vahvistavista ympäristökatastrofeista ja tutkimushavaintoihin perustuvia ennusteita niiden väistämättömistä seurauksista. Tämän ymmärryksen valossa pohdinnat kestävydestä ja sen takaavista politiikoista näyttäisivät olevan joiltakin osin auttamattomasti myöhässä. Tutkijat ovat yhtä mieltä siitä, että tiettyjä alati voimistuvia teollisesta luonnonkäytöstä johtuvia ilmiöitä ja niiden seurauksia ei voida enää välttää (ks. esim. Alperovitz, Starke, Assadourian, & Prugh, 2013; Urry & Vainonen, 2013). He siis haluavat sanoa, että valitettavan monilla ekosysteemeillä ja yhteiskunnallisilla käytännöillä ei ole tulevaisuutta. Ne eivät kestä muutosta ja tulevat siitä syystä katoamaan.

Kuten jo aikaisemmin todettiin, on kriittinen keskustelu liikuntakulttuurin kestävydestä ollut varsin vähäistä. Pitkään kestävyttä pohdittiin pelkästään urheilumuotojen ja järjestöjen toimintaedellytysten näkökulmista. Esimerkiksi suomalaisen jääurheilun organisaattorit ja edunvalvojat aloittivat jo viime vuosisadan puolivälissä olosuhdetyön, jonka tarkoituksena muodostui sääoloista riippumattoman ja kilpailutoiminnan standardit täyttävän keinojääverkoston rakentaminen maahamme (Kokkonen, 2010, 138-141). Sittemmin talvien leudonnuttua kotimainen ja kansainvälinen hiihtourheiluväki yhdessä talvimatkailuteollisuuden toimijoiden kanssa on omaksunut samanlaisen pyrkimyksen. Ne ovat ryhtyneet kehittämään ja tuottamaan erilaisia kylmäosaamiseen perustuvia olosuhdepalveluja hiihtourheilijoille, -harrastajille ja -matkailijoille. Tästä ilmiöstä ovat osoituksena eri puolilla Suomea yleistyneet ensilumenladut sekä hiihtämiseen tarkoitettut hallit ja tunnelit. Nämä palvelut ovat pääsääntöisesti maksullisia. Tässä kohtaa on syytä mainita, että tämä lähestymistapa ei kosketa vain

edellä mainittuja lajikulttuureita. Monien liikuntajärjestöjen piirissä kestävyyttä on pitkään tulkittu samoista lähtökohdista.

Kestävyuden tarkastelemista puhtaana olosuhdekysymyksenä on harvoin kyseenalaistettu siitäkään huolimatta, että useat tehdyt toimenpiteet ovat perustavasti ristiriidassa ympäristöpolitiikan tavoitteiden kanssa. On syytä olettaa, että esimerkiksi liikuntajärjestöjen ja kuntien liikuntapalveluiden piireissä on tietoisesti vältetty edellä kuvatun ristiriidan käsittelemistä. Tämä oletus perustuu *Ympäristöasioiden hallinta kuntien liikuntatoimissa ja valtakunnallisissa liikuntajärjestöissä* -tutkimuksen yhteydessä käytyihin lukuisiin keskusteluihin liikuntajärjestöjen ja kuntien liikuntapalveluiden avainhenkilöiden kanssa (Simula et al., 2014). Heillä on ollut intuitiivinen tunne siitä, että järjestöjen olosuhdetöiden kriittinen tarkastelu johtaa järjestöjen välisiin jännitteisiin ja syyttelyihin. Tarkemmin sanoen toisten järjestöjen kestävämmien käytäntöjen tuominen julkisuuteen johtaisi todennäköisesti oman järjestön toiminnan julkiseen läpivalaisuun. Tästä syystä on katsottu parhaaksi vältellä keskustelua lajikulttuurien kestävämmistä piirteistä.

Toinen syy, jolla liikunta- ja urheilupiirit ovat perustelleet kestävyystarkastelujen välttämistä, juontuu yhteiskunnalliseen ympäristökeskusteluun sisältyneestä tavasta vertailla tuotamisen ja kuluttamisen käytäntöjen ympäristövaikutuksia. Usein on esitetty käsitys siitä, että liikuntakulttuurin välittömät ja välilliset ympäristövaikutukset ovat hyvin vaatimattomia verrattuna vaikkapa kaivos-, kemikaali- ja energiateollisuuteen tai liikenteeseen. Liikunta ja urheilu on haluttu esittää yhtenä konkreettisena esimerkkinä kestäväan kehitykseen pohjautuvasta ja ihmisluonnonmukaisesta toiminnasta. Onhan siinä kyse oman kehon käyttämisestä, ruumiin harjoittamisesta ja liikkumisesta ilman motorisoituja apuvälineitä. Liikuntaorganisaatioissa ja -yhteisöissä ympäristösuhteen tarkastelemisen sivuuttaminen on siis oikeutettu vähättelemällä liikuntakulttuurin materiaalivirroista johtuvaa ympäristökuormaa sekä korostamalla lihasvoimaan perustuvan sosiaalisen toiminnan ympäristöystävällisyyttä.

Tämä perustelu ei kuitenkaan enää nykyisessä ympäristöpoliittisessa ilmapiirissä riitä oikeutamaan toimettomuutta. Kansainväliset ympäristöpoliittiset linjaukset ja Suomen kestäväan kehityksen sitoumukset korostavat kaikkien velvollisuutta osallistua tarvittavien muutosten aikaansaamiseen. Siis niin julkishallinnon kaikkien tasojen, markkinatoimijoiden ja kansalais-

yhteiskunnan kuin yksittäisten kansalaisten velvollisuutena on etsiä ja toimeenpanna muu-
toksia, jotka opastavat yhteiskunnallisen kehityksen kestäväälle uralle.

Ympäristöjohtamisen menetelmänä Ekokompassi-ympäristöjärjestelmä

Urheilutapahtumilta odotetaan entistä enemmän vastuunottoa tapahtuman aiheuttamista
ympäristöhaitoista. Kansainvälisten kilpailujen kohdalla ympäristönäkökohtiin kiinnitetään
huomiota yhä useammin jo hakuprosesseissa.

Ympäristöjohtaminen on johtamisen osa-alue, joka sisällyttää ympäristönsuojelun keskeis-
ten periaatteiden noudattamisen organisaation kaikkiin toimintoihin, valintoihin ja päätök-
sentekoon. Toisin sanoen ympäristöjohtamisen avulla on tarkoitus lisätä organisaation ym-
päristösuorituskykyä (l. ekotehokkuutta) eli vähentää toiminnasta aiheutuvia materiaali-
virtoja ja ympäristöhaittoja. Standardoidut ympäristöjärjestelmät ovat ympäristöjohtamisen
keskeisimpiä menetelmiä.

Ekokompassi on kotimainen ympäristöjärjestelmä pienille ja keskisuurille yrityksille, tapah-
tumille, tapahtumapaikoille ja yhteisöille. Järjestelmä perustuu pohjoismaiseen yhteistyö-
hön ja kansainvälisiin ympäristöjohtamisen standardeihin. Ekokompassiin perustuvan ympä-
ristöjohtamisen periaate on jatkuva kehittyminen.

Ekokompassin keskeinen ero muihin vastaaviin järjestelmiin on, että palveluun sisältyy pal-
veluntarjoajan järjestämä tuki ja neuvonta järjestelmän eri rakentamisvaiheissa. Sen ansios-
ta Ekokompassi soveltuu lähes mille tahansa organisaatiolle, koska sen käyttöönotto ei
edellytä organisaatiolta erityisasiantuntemusta. Toinen Ekokompassin erityispiirre on sen
mukautettavuus. Ympäristöjohtamisen käytännöt mitoitetaan ja suunnitellaan aina järjes-
telmän käyttöönottoajan toimintaa vastaaviksi.

Ekokompassi perustuu kymmeneen arviointikriteeriin, jotka suuntaavat organisaation ympä-
ristöjohtamisen kehittämistä sekä organisaatiossa tehtyjen suunnitelmien ja toimenpiteiden
arviointia (l. auditointia). Hyväksytyin arvioinnin jälkeen organisaatiolle myönnetään ympä-
ristösertifikaatti, joka on voimassa kolme vuotta. Auditointi ja sertifikaatin myöntäminen
lisäävät organisaation ympäristötyö uskottavuutta ja läpinäkyvyyttä.

Olympiakomitean koordinoimassa Ekokompassi tapahtuma -hankkeessa edistetään tapah-
tumien ympäristövastuullisuutta ja laajennetaan Ekokompassi-ympäristöjärjestelmän avulla

tehtävää tapahtumien ympäristöjohtamista valtakunnalliseksi. Ekokompassin ovat jo ottaneet käyttöön muun muassa seuraavat urheilutapahtumat: Lahden hiihdon MM-kisat 2017, Jukolan viesti, Kalevan kisat, Finlandia Trophy, Helsinki City Marathon ja Likkojen Lenkki. Ekokompassia hyödyntävät myös muutamat pääkaupunkiseudun liikuntapaikat. Esimerkkeinä mainittakoon Helsingin Jäähalli, Olympiastadion ja Urheiluhallit Oy. Vuosittain eri puolilla Suomea järjestettäville urheilutapahtumille, kuten Jukolan viestille ja Kalevan kisoille kehitetään malli Ekokompassi-järjestelmän siirtämiseksi uudelle isäntäkaupungille. Hankkeen aikana kehitettävän mallin avulla varmistetaan, että myös tulevat kilpailujärjestäjät noudattavat ympäristöjohtamisen käytäntöjä. Vuonna 2017 Ekokompassin noudattaminen laajenee, kun järjestelmää muokataan liikuntajärjestöjen tarpeita vastaavaksi. Tämä pilottihanke toteutetaan yhteistyössä Suomen Palloliiton kanssa.

TAULUKKO 1. Ekokompassi tapahtuma -hankkeen perustiedot

Aika:	4.5.2015–31.12.2017
Budjetti:	280 000 EUR
Rahoittajat:	Opetus- ja kulttuuriministeriö ja Olympic Solidarity
Toimialue:	Koko Suomi, pois lukien pääkaupunkiseutu
Kotipesä:	Suomen Olympiakomitea
Projektikoordinaattori:	Elina Levula
Kumppanit:	GreenEvent Oy ja EKOenergia

Ekokompassilla on saatu aikaan selkeitä tuloksia ja työkalun hyödyt on todettu yhdessä käyttäjien kanssa. Järjestelmän noudattamisen avulla on onnistuttu vaikuttamaan materiaali- ja energiankäyttöön, liikenteen- ja logistiikkasuunnitteluun, energiakulutukseen ja energialähteiden valintaan, hankintoihin sekä kumppaneiden toimintaan. Ekokompassin käyttöönotaneissa tapahtumissa on myös tuotu esille ympäristöhallinnan käytäntöjä ja näin viestitty ympäristöasioista tapahtumien erilaisille sidosryhmille ja yleisölle. Tapahtumat ovat siis osaltaan lisänneet yleistä ympäristötietoisuutta.

Kestävän liikuntakulttuurin työpaja

Seminaarin iltapäiväohjelma oli varattu työpajakeskusteluille ja osallistujien näkemysten kokoamiseen. Tätä jälkimmäistä tarkoitusta varten osallistujille jaettiin lomakkeet, joissa oli neljä tilaisuuden teemaan liittyvää kysymystä. Näiden kysymysten lisäksi lomake sisälsi tapahtuman järjestelyjä käsitelleen palautekyselyn sekä tilan osallistujien omasanaisille kommentteille. Osallistujia pyydettiin täyttämään lomaketta iltapäivän mittaan. Lomakkeita palautui 16 kappaletta.

Työpajakeskusteluja varten osallistujat jaettiin pienryhmiin, joiden tehtävänä oli kiertää neljä keskustelupistettä. Keskusteluja varten oli aikaa noin tunti eli jotakuinkin 15 minuuttia yhtä keskustelupistettä kohden. Jokaisella keskustelupisteellä oli avustaja, joka tarvittaessa auttoi ryhmäläisiä tarkasteltavan kysymyksen tulkitsemisessa. Avustajan tehtävänä oli myös kirjata ylös ryhmien keskusteluissa esille nousseet näkemykset, kokemukset ja ideat sekä valmistaa kirjauksien pohjalta suullinen tiivistys. Tiivistys esitettiin työpajaosion päättäneessä yhteenveto-osuudessa.

Työpajan tehtävänä oli koota asiantuntijoiden näkemyksiä liikunta-alan organisaatioiden ympäristöhallinnan vahvistamiseen liittyvistä ongelmista ja hyvistä käytännöistä. Tarjoamalla osallistujille työpajakeskustelujen lisäksi mahdollisuus omien ajatusten kirjaamiseen lomakkeelle, varmistettiin mahdollisimman moniäänisen käsityksen muodostaminen. Täten jaotellun ohjelman tarkoituksena oli tuottaa aineisto, joka sekä auttaa jäsentämään kestävän liikuntakulttuurin politiikkaprosessiin liittyviä aiheita ja näkökulmia että tukee valtakunnallisten kehittämistoimenpiteiden suunnittelua. Seuraavassa esitetään yhteenveto kootun kirjallisen aineiston keskeisistä sisällöistä. Raportti päätetään tilaisuuden järjestäjien tulkitoihin seminaarissa asetetuista askelmerkeistä kestävästä liikuntakulttuurista vahvistavalle politiikkaprosessille.

Luokittelu yksilötyöskentelylomakkeen vastauksista

Yksityöskentelyosion tarkoituksena oli virittää seminaarin osallistujien ajattelua ryhmäkeskusteluja varten sekä koota osallistujien itsenäisesti tuottamia näkemyksiä tulevien toimenpiteiden suunnittelua varten. Itsenäisten pohdintatehtävien ja ylipäätään erilaisten työskentelytapojen sisällyttäminen koulutustilaisuuksiin on osoittanut hyväksi menettelytavaksi. Ne tarjoavat työpajatyypisiin tilaisuuksiin osallistujille erilaisia mahdollisuuksia jakaa ja jalos-

taa käsityksiään. Vaihtoehtoisten työskentelytapojen avulla voidaan varmistaa erilaisten persoonallisuuksien osallistuminen käsiteltävien teemojen tarkasteluun. Toisille on luontevampaa pohtia tilaisuuden aiheita itsenäisesti ja esittää ajatuksensa kirjallisesti. Toisia puolestaan inspiroivat muiden esittämät näkemykset asioiden ruotiminen ryhmässä keskustellen.

Tämän erittäin tärkeän asian lisäksi erilaisten työskentelytapojen soveltamisella on myös analyttistä merkitystä. Sen avulla voidaan koota sisällöllisesti mahdollisimman monipuolinen aineisto. Lomakkeille saattaa kirjautua sellaisia näkökohtia, joita ryhmäkeskusteluissa ei ehditä käsitellä. Sen lisäksi itsenäisesti ja ryhmässä tuotetuissa kirjauksissa saattaa olla myös painotuseroja. Vastauslomakkeisiin saatetaan jostakin asiasta kirjoittaa kärkevämmin kuin ryhmien tuottamiin keskusteluyhteenvetoihin – tai päinvastoin. Näin ollen erilaisten työskentelytapojen tuottamien aineistojen avulla voidaan myös tarkastella eroja yksilöiden ja ryhmien tavoissa jäsentää esimerkiksi niin sanottuja vaikeita aiheita. Seuraavassa esitetään koonti yksilötyöskentelyn tuottamista kirjauksista.

Ympäristöhallinnan merkitys

Lomakkeen ensimmäisessä kohdassa seminaarin osallistujia pyydettiin esittämään näkemyksensä seminaarin aiheen tärkeydestä. Heitä pyydettiin vastaamaan seuraavaan kysymykseen: Kuinka tärkeänä pidät, että liikuntaorganisaatioissa kiinnitetään huomiota ympäristönsuojeluun ja ilmastonmuutokseen sopeutumiseen? Kaikki lomakkeen palauttaneet pitivät ympäristöhallinnan kehittämistä tärkeänä. Valmiin vastausvaihtoehdon merkitsemisen lisäksi osallistujat saattoivat kirjata omasanaisen vastauksen. Tärkeyteen liitettiin yhteensä 19 eri näkökohtaa. Nämä näkökohdat jaoteltiin kolmeen luokkaan: liikuntaorganisaatioiden ympäristövastuun ja -toimijuuden määritelmiin, sopeutumisen merkityksiin ja ympäristöhallinnan toimenpiteiden määritelmiin.

Liikuntaorganisaatioiden ympäristövastuuta ja -toimijuutta määriteltiin viittauksilla yleissitovuuden ideaan ja hallinta-ajatteluun, jotka juontuvat YK-johtoisesta kestävästä kehityksen politiikkaprosessista. YK:n jäsenvaltioiden johtajien hyväksymien moraalinormien mukaan kaikkien valtioiden kaikilla tasoilla on osallistuttava peruuttamattomien ympäristökatastrofien aiheutumista estävien yhteiskunnallisten muutosten toimeenpanoon (ks. esim. United Nations, 2015). Lomakevastauksissa todettiin, että liikuntaorganisaatiot eivät voi jäädä tä-

män prosessin ulkopuolelle. Liikuntakulttuurin avaintoimijoiden on otettava vastuuta muutoksesta ja näytettävä esimerkkiä kestävien käytäntöjen kehittämisessä ja omaksumisessa.

Sopeutumisen merkitystä tehtiin ymmärrettäväksi käsityksillä muutosten väistämättömyydestä. Vastauksissa todettiin ilmastonmuutoksen vääjäämättä vaikuttavan liikuntaorganisaatioiden ja -yhteisöjen toimintaedellytyksiin. Vuodenaikojen muutokset pakottavat etenkin talviliikuntaa ja -urheilua organisoivat tahot sopeuttavien toimenpiteiden kehittämiseen ja omaksumiseen. Lomakkeisiin kirjattiin myös käsitys tiukentuneen ympäristöpoliittiseen ohjailun seurauksista. Esitetyn käsityksen mukaan liikuntaorganisaatioiden on pakko reagoida kansainvälisestä ympäristöpolitiikasta tuleviin viesteihin ja ryhdyttävä opettelemaan uudenlaisia toimintatapoja.

Tähän lomakkeen kohtaan kirjattiin myös käsityksiä tarvittavista toimenpiteistä ja kestävästä käytännöistä. Tällaisia olivat jo edellä mainitut viittaukset liikuntaorganisaatioiden velvollisuuden näyttää esimerkkiä. Näihin liittyen painotettiin integroinnin periaatetta, jonka mukaan ympäristöhallinnan kehittäminen ei saa jäädä organisaatioissa erilliseksi johtamisen osa-alueeksi. Ympäristönäkökohtien huomioon ottaminen on sisällytettävä kaikkeen tekemiseen organisaation kaikilla tasoilla. Vain siten voidaan varmistaa muutosprosessin jatkuvuus. Myös tietoisuuden lisäämisen ja tiedottamisen merkitystä korostettiin. Liikuntaorganisaatioille on tuotettava tietoa eri käytäntöjen ympäristövaikutuksista. Lisäksi esitettiin kannottoja viheralueiden säilyttämisen ja viheralueiden tarjoamien harrastusmahdollisuuksien puolesta.

Liikuntakulttuurin kestävät ja kestävämmät käytännöt

Lomakkeen toisessa kohdassa pyydettiin nimeämään liikuntakulttuurin kestäviä ja kestävämmiä käytäntöjä. Lomakkeelle kirjattiin 28 erilaista ajatuksellista kokonaisuutta. Näiden sisällöistä muodostettiin yhteensä kaksitoista luokkaa. Kestävien käytäntöjen kuvauksia jäsentäneen luokat nimettiin seuraavasti: 1) luonnon virkistyskäyttö, 2) lähiliikunta, 3) tilojen monikäyttöisyys ja korkea käyttöaste, 4) vuodenaikojen mukainen harrastustoiminta, 5) viisaat liikennejärjestelyt, 6) välineiden kierrätys ja 7) ympäristönäkökohtien huomioon ottaminen kaikessa toiminnassa. Kestävämmien järjestelyjen luonnehdinnat puolestaan tiivistettiin viiteen luokkaan: 1) energiaintensiiviset liikuntalaitokset, 2) yksityisautoilu, 3) kertakäyttökulttuuri, 4) liikuntavarusteiden kulutuksen kasvu ja 5) ympäristön roskaaminen.

Lomakkeelle kirjatuihin vastauksista on muotoiltavissa kuvaus ekologisesti kestävällä pohjalta olevasta liikuntakulttuurista. Kestävä on harrastus- ja kilpailutoiminta, jossa energiaa ja muita tuotantoresursseja kuluu mahdollisimman vähän ja joka ei tuota merkittävää ylijäämää eli käyttökelvotonta jätettä ja ympäristölle tuhoisia päästöjä. Lähiliikunta ja vuodenaikojen noudattaminen ovat esimerkkejä vastaajien korostamista ekologisesti kestävästä liikuntakulttuurin periaatteista. Muita vastauksiin sisältyneitä kestävästä kehityksen periaatteita olivat kulutuksen vähentäminen, kiertotalouden vahvistaminen ja yksityisautoilun vähentäminen. Vastaajien muotoilemat luonnehdinnat vastaavat yhteiskunnallisessa ympäristödiskurssissa yleisesti esiintyviä määritelmiä ekologisesti kestävästä ja kestäättömistä käytännöistä. Ne myös noudattavat kuvioon 1 tiivistettyä tapaa määrittää liikuntakulttuurin kestäviä ja kestäättömiä piirteitä. Seminaariin sisältyneet alustukset ja koko tilaisuuden otsikko saattoivat siis osaltaan vaikuttaa osallistujien vastauksiin.

Keskeiset toimenpiteet

Lomakkeen kolmanteen kohtaan osallistujat saattoivat kuvata toimenpiteitä, jotka vahvistavat kestäviä käytäntöjä liikuntakulttuurissa ja oman organisaation toimintaympäristössä. Erilaisia näkökohtia kirjattiin yhteensä 34. Näitä jäsenettäessä käytettiin hyväksi Kohti ekologisesti kestävästä liikuntakulttuurista -tutkimushankkeessa tehtyä ympäristöhallinnan toimenpiteiden luokitusta. Tuossa tutkimuksessa liikunta-alan organisaatioiden tekemät toimenpiteet ympäristöhallinnan kehittämiseksi jaettiin neljään pääkategoriaan, jotka voidaan tässä yhteydessä nimetä seuraavasti: kestävät käytännönjärjestelyt, hallinnollis-poliittiset ratkaisut, uuden teknologian käyttöönotto ja ekotehokas rakentaminen sekä ympäristökasvatukselliset toimenpiteet. Ennen luokittelun esittelyä on todettava, että useiden keskustelujen sisältöjä tiivistävien kirjauksien tulkittiin viittaavaan kahteen tai jopa kaikkiin edellä nimettyihin kategorioihin.

Kestävien käytännönjärjestelyjen luokkaan sisällytettiin kirjaukset, joissa käsiteltiin lähiliikuntaa, luontoliikuntaa, harrastamiseen ja kilpailutoimintaan liittyviä liikennejärjestelyjä sekä kiertotaloutta eli varusteiden kierrättämistä. Näiden käytäntöjen ja järjestelyjen suosimisen nähtiin olevan olennaista vahvistettaessa kestävästä liikuntakulttuurista. Vastauksiin ei kuitenkaan sisällytetty havainnollistuksia konkreettisista toimenpiteistä – esimerkiksi siitä, miten lähiliikuntaa ja viheralueiden käyttöä voitaisiin lisätä liikuntaseurojen toiminnassa tai siitä, miten julkista liikennettä voitaisiin hyödyntää nykyistä enemmän.

Hallinnollis-poliittisiin ratkaisuihin sisällytettiin sekä organisaation ympäristöhallinnan kehittämistä että toiminnan linjauksia koskeneet vastaukset. Näihin liittyviä toimenpiteitä käsiteltiin hyvin monipuolisesti. Useissa vastauksissa hahmoteltiin organisaatioiden ympäristöhallinnan erilaisia käytäntöjä. Tärkeänä pidettiin ympäristöjohtamisen menetelmien käyttöönottoa. Sen tiimoilta organisaation piirissä toimivien henkilöiden kesken tulisi käynnistää keskusteluprosessi toiminnan ympäristövaikutuksista ja niiden hallinnasta. Tässä prosessissa olennaista on vastuuhenkilöiden nimeäminen, kaikkien organisaation piirissä toimivien henkilöiden osallistuminen ympäristöhallinnan kehittämiseen ja toimeenpanoon, ympäristöosaamista vahvistavan ja toimenpiteiden arviointia tukevan tiedon hankkiminen, kehittämisen jatkuvuuden varmistaminen sekä kaikkia koskevien toimintaohjeiden laatiminen ja jakaminen. Erityistä huomiota on myös kiinnitettävä asioihin ja toimenpiteisiin, jotka vahvistavat organisaatioon kuuluvien sitoutumista yhteisiin ympäristötavoitteisiin. Vastauksien mukaan onnistuneeseen organisaation muutosprosessiin kuuluu siis runsaasti yhteisymmärrystä tuottavaa keskustelua ja tiedonhankintaa, osallistuvaa suunnittelua, muutostyön integrointia varsinaiseen toimintaan sekä yhteisten toimenpiteiden koordinointia ja kontrollointia.

Hallinnollisten toimenpiteiden lisäksi lomakkeisiin kirjattiin selkeitä linjanvetoehdotuksia. Esimerkiksi esitetyt näkemykset lähiliikunnan ja luonnon virkistyskäytön edistämisen tärkeydestä on tulkittavissa liikuntapoliittisille päätöksentekijöille suunnatuksi viestiksi. Kestävyyttä vahvistavassa liikunta- ja maankäytönpolitiikassa tulee kohdistaa lisää resursseja lähiliikunnan olosuhteisiin ja luonnon virkistyskäytön tukemiseen. Mutta yhtä lailla voidaan ajatella, että nämä kannanotot on suunnattu myös liikuntajärjestöille ja muille liikuntaa järjestäville tahoille. Toimintojen keskittämisen sijaan muun muassa liikuntaseurojen tulisi tavoitella toiminnan kehittämistä lähiliikunnan periaatteen pohjalta.

Ympäristökasvatuksellisten toimenpiteiden kategoriaan sisällytettiin kaikki ne vastaukset, joissa käsiteltiin liikuntaorganisaatioiden piirissä toimivien henkilöiden ympäristöosaamisen ja -tietoisuuden lisäämistä. Niissä mainittiin muun muassa koulutukset, organisaatioissa järjestettävät työpajat, tutkimustiedon tuottaminen ja hankkiminen sekä viestintä. Myös ympäristöhallinnan tavoitteita ja käsitteistöä selventävän sekä toimenpiteiden suunnittelua ja kohdentamista tukevan keskusteluprosessin käynnistämistä käsitelleet kirjaukset voidaan sisällyttää tähän kategoriaan. Laaja-alainen ja moniääninen vuoropuhelu on keskeisin mene-

telmä tuotettaessa muutoksen edellyttämää tieto- ja osaamispääomaa sekä luotaessa kestävän liikuntakulttuurin vahvistamiselle myönteistä ilmapiiriä

Uuden teknologian käyttöönottoon ja ekotehokkaaseen rakentamiseen viitattiin vastauksessa, jossa korostettiin tarvetta kehittää uusia innovaatioita niin liikuntarakentamisessa kuin muillakin liikuntakulttuurin eri osa-alueilla. Innovaation käsitteeseen pohjautuneen ajatuksen voidaan ajatella kattaneen niin teknologiset ja taloudelliset kuin kulttuuriset ja sosiaaliset innovaatiot. Innovaation termiin on sisällytettävissä käsitys siitä, että kestävien käytäntöjen kehittäminen ja omaksuminen on suuren mittaluokan oppimisprosessi, joka etenee ongelmien tunnistamisesta niiden ratkaisemiseen ja edelleen tehtyjen ratkaisujen vaikutusten arviointiin. Innovointi alkaa oppimiskokemuksesta, joka tuottaa ymmärryksen oman yhteisön aiheuttamista tai vahvistamista ympäristöongelmista. Sen jälkeen syvennyttään ongelmiin ja ryhdytään kartoittamaan erilaisia tapoja vaikuttaa ongelmallisiin käytäntöihin ja ratkaisuihin. Tässä vaiheessa hankitaan hyviä käytäntöjä koskevia tietoja ja taitoja sekä keskitytään luovaan ongelmanratkaisuun. Tämän jälkeen tehdään tarvittavat toimenpiteet, esimerkiksi organisoidaan uudelleen tietyt toiminnot ja otetaan käyttöön uutta teknologiaa. Innovoinnin ensimmäinen sykli päättyy tehtyjen muutoksien vaikutusten arviointiin. Tämän jälkeen palataan taas havaittujen puutteiden korjaamiseen ja ongelmien ratkaisemiseen.

Sitoutumisen vahvistaminen

Lomakkeen kolmannessa kohdassa kartoitettiin keinoja henkilöiden ja yhteisöjen sitoutumisen vahvistamiseksi. Näitä jäljitettiin seuraavalla kysymyksellä: Mihin tulisi kiinnittää huomiota lisättäessä edustamasi organisaation ja sen piirissä toimivien ihmisten sitoutumista materiaalivirtojen pienentämiseen ja/tai ilmastonmuutokseen sopeutumiseen? Lomakkeen palauttaneet muotoilivat yhteensä 19 erilaista vastausta. Niiden luokittelussa sovellettiin David Ballardin käsitteellistystä organisaatiokulttuurin muutosta tuottavista muutostyön osa-alueista. Nämä nimettiin tässä yhteydessä seuraavasti: 1) tietoisuuden lisääminen ja muutostarpeiden tunnistaminen, 2) uusien toimintamallien kehittäminen ja tarvittavan osaamisen hankkiminen sekä 3) muutosta tukevan ilmapiirin muodostaminen ja muutoksen johtaminen (Ballard, 2005, 142-145).

Tietoisuuden lisäämisen ja muutostarpeiden tunnistamisen tärkeyden otsikon alle sisällytettiin vastaukset, jotka korostivat ympäristöongelmien taustalla olevien syy-seuraus-suhteiden

tiedostamisen merkitystä. Käytäntöjen muuttamiseen ohjaavan ymmärryksen muodostamisessa ja jakamisessa olennaista on tiedottaminen, kouluttaminen ja yhteisöjen piirissä käytävät keskustelut. Niiden avulla lisätään yksilöiden tiedollisia ja asenteellisia valmiuksia osallistua paitsi organisaation sisäiseen myös koko yhteiskuntaa koskettavaan kestäväen kehityksen muutosprosessiin. Yhtä lailla olennaisena pidettiin tiedon hankkimista yhteisön toiminnan ympäristövaikutuksista ja erilaisten toimenpiteiden vaikutuksista. Täsmällisen ja yksityiskohtaisen tiedon pohjalta voidaan tunnistaa kehittämistyötä ohjaavat muutostarpeet.

Uusiin toimintamalleihin ja tarvittavan osaamisen hankkimiseen viitattiin monella tavalla. Selkeiden toimintaohjeiden tuottamista ja ympäristöjohtamisen järjestelmien käyttöönottamista peräänkuulutettiin. Useassa lomakkeessa mainittiin yhteisten pelisääntöjen laatimisen tärkeys. Lisäksi kirjattiin muutamia esimerkkejä kestävästä toimintamalleista tai toimintaa ohjaavista periaatteista, kuten kimpakyytitoiminta ja lähiliikunta.

Vastauksiin sisältyi myös muutosta tukevan ilmapiirin muodostamista ja muutoksen johtamista käsitteleviä asioita. Yhtäältä painotettiin jämän johtamisen ja kontrollin merkitystä. Johtajien, kasvattajien ja yhteisön muiden avainhenkilöiden on otettava vastuuta muutokselle myönteisen ilmapiirin rakentamisesta. Heidän on puhuttava toiminnan materiaalivirto- ja pienentävien muutosten puolesta sekä tarvittaessa puututtava yksittäisten henkilöiden tekemiseen. Näiden näkemysten mukaan tarvittavien muutosten toimeenpanoon liittyy vääjäämättä ohjeistamisen lisäksi myös valvontaa ja sanktioimista ohjeiden laiminlyömisestä. Toisaalta esitettiin, että asenteisiin tulisi vaikuttaa ensisijaisesti kannustimin ja myönteiseen ajatteluun pohjautuen.

Luokittelu ryhmäkeskustelujen tuottamista kirjauksista

Ryhmäkeskustelujen sisällyttäminen tämän tyyppisiin seminaareihin on monestakin syystä perusteltua. Ryhmäkeskustelujen avulla voidaan koota osallistujien asiantuntevia näkemyksiä sellaisista ongelmista, joiden ratkaisemisen ajatellaan edellyttävän verkostomaista hallintaprosessia sekä toimenpiteitä yhteiskunnan eri tasoilla. Asiantuntevan osallistujajoukon avulla voidaan myös tunnistaa tämänlaiseen hallintaprosessiin liittyvät haasteet, rajoitukset, avaintoimijat ja keskeiset toimenpiteet. Edelleen ajatuksien vaihtaminen vertaisryhmässä lisää tietoisuutta muiden suhtautumistavoista ja kokemuksista. Keskustelut tuottavat ymmärrystä siitä, miten tilaisuuden teemat näyttäytyvät eri taustoista tuleville – esimerkiksi

erilaisissa ympäristöissä eläville sekä eri organisaatioissa ja yhteisöissä toimiville – henkilöille. Erilaisten näkökulmien tunnistaminen ja huomioon ottaminen luo edellytykset moniarvoiselle ja rakentavalle lähestymistavalle sekä eturistiriitojen sovittamiselle ja laaja-alaisen yhteisymmärryksen muodostamiselle. Seuraavassa käydään läpi luokitukset ryhmäkeskustelujen tuottamista kirjallisista aineistoista.

Ympäristöhallinnan koordinointi paikallisella tasolla

Ensimmäisellä keskustelupisteellä työpajaan osallistujat haastettiin pohtimaan eri sektoreilla toimivien liikuntaorganisaatioiden ja -yhteisöjen yhteistyöhön perustuvaa ympäristöhallintaa. Erityisesti ryhmien tuli miettiä monitoimijamalliksi kutsutun yhteistyön koordinoitua, seuranta ja arviointia paikallisella tasolla. Keskustelujen pohjalta tehdyt kirjaukset jaettiin eri toimijatahojen roolien ja tehtävien kuvauksiin sekä ympäristöjohtamista ja sen menettelmiä käsitteleviin näkemyksiin. Papereille ei kertynyt kokemuksia monitoimijamalliin perustuvasta yhteistyöstä. Niihin kuitenkin tallentui useita tärkeitä näkökohtia, jotka on syytä ottaa huomioon kehitettäessä verkostomaista ympäristöhallintaa paikallisella tasolla.

Kunta määriteltiin avaintahoksi paikallisessa muutosprosessissa. Kirjattujen näkemysten mukaan kunnan tulee ensinnäkin edistää materiaalivirtojen pienentämistä ja luonnonvarojen kestävä käyttöä kaikessa päätöksenteossaan, laatia kuntaorganisaation kaikilla tasoilla ja sektoreilla noudatettavat toimintamallit sekä näyttää suuntaa yksittäisille kuntalaisille ja kunnassa toimiville yhteisöille. Toiseksi kunnan tulee johtaa yhdyskunnan ja sen osaluojien, kuten liikuntakulttuurin, kestävä kehitystä. Sen tulee muun muassa tuottaa ja jakaa muutoksessa tarvittavaa tietoa sekä edesauttaa ympäristöhallinnan käytäntöjen yleistymistä ja noudattamista. Kunta voisi esimerkiksi toimia sen puolesta, että ehkäisevän ympäristöpolitiikan keskeistä menetelmää eli ympäristövaikutusten arviointimenettelyä (YVA) sovellettaisiin nykyistä laajemmin erilaisiin kunnanalueella toimeenpantaviin hankkeisiin. Kunnan tulisi myös vastata kestävä kehityksen edistämisen nimissä tehtävien toimenpiteiden vaikutusten arvioinnista, koota paikallista muutosprosessia koordinoiva toimijaverkosto sekä järjestettävä kunnan alueella toimiville yhteisöille ympäristöosaamista vahvistavaa koulutusta. Tässä yhteydessä mainittiin myös kuntien yhteisesti omistamat ympäristöpolitiikan linjauksien toimeenpanoon kytkeytyvät organisaatiot, kuten Ekokumppanit. Ne voisivat monella tavalla tukea liikuntakulttuurin avaintoimijoiden verkostomaisen ympäristöhallinnan kehittämistä.

Keskustelujen tuottamassa dokumentaatiossa käsiteltiin myös kansalaisyhteiskunnan toimijoiden tehtäviä. Tärkeänä pidettiin, että valtakunnallisissa liikuntajärjestöissä laaditaan kestäviä harrastus- ja kilpailukäytäntöjä vahvistavat ohjeistukset. Sen lisäksi valtakunnallisten liikuntajärjestöjen tulee yleisesti ottaen tukea paikallisella tasolla tehtäviä toimenpiteitä materiaalivirtojen pienentämiseksi. Näitä tukitoimia ei kuitenkaan yksilöity. Papereissa viitattiin lisäksi alueellisten liikuntajärjestöjen osallistumiseen paikallisen muutosprosessin koordinointiin.

Ympäristöjohtamista ja sen menetelmien kehittämistä käsiteltiin eri näkökulmista. Kirjauksissa mainittiin erilaisia standardoituja johtamisen menetelmiä, kuten erilaiset ympäristöjärjestelmät ja ympäristövaikutusten arviointi (YVA), sekä niihin liittyviä toimenpiteitä, kuten ympäristöohjelmien laatiminen ja ympäristöohjelmien seurannan kehittäminen. Nämä jo verraten pitkään käytössä olleet ja tieteellisesti tutkitut menetelmät tarjoavat kiinnittymiskohdan paikalliselle muutosprosessille. Ne auttavat jäsentämään muutostarpeista käytävää keskustelua sekä tarjoavat valmiita toimintamalleja ympäristöhallinnan kehittämiseksi.

Ympäristöjohtamisen menetelmiä koskevien erilaisten näkökohtien lisäksi kirjattiin muutama erillinen kannanotto. Paikallisen ympäristöhallinnan kehittämisessä on tiedostettava paikalliset erityisolosuhteet. Kestävää liikuntakulttuuria rakentava muutosprosessi ei voi noudattaa samaa käsikirjoitusta kaikissa kunnissa. Esimerkiksi suurissa kaupungeissa ja pienissä maaseutumaisissa kunnissa eteen tulevat ympäristöongelmat sekä eri kuntatyyppien valmiudet reagoida näihin ongelmiin ovat hyvin erilaiset. Muutosprosessi on siis sovitettava paikallisiin lähtökohtiin. Lisäksi painotettiin, että ympäristöhallinnan kehittämisestä ei saa muodostua uutta tehtävää organisaatioiden hallinnoille. Periaatteena pitää olla ympäristöhallinnan integrointi muuhun johtamiseen ja keskittyminen konkreettisiin toimenpiteisiin.

Sitoutumisen vahvistaminen

Toisella pisteellä vaihdettiin ajatuksia toimenpiteistä, jotka vahvistaisivat liikunta-alan organisaatioiden sitoutumista valtakunnalliseen kestäväan kehityksen politiikkaprosessiin. Sitoutumisen ja sitouttamisen problematiikkaa osallistujat saivat käsitellä myös lomakevastauksissaan. Kysymyksenasettelujen samankaltaisuudesta johtuen ryhmäkeskustelujen tuottamien kirjallisten merkintöjen jäsentämisessä sovellettiin samaa teorialähtöistä luokitusta, jonka avulla jäsennettiin lomakevastausten sisällöt. Nämä luokat olivat nimiltään: 1) tietoi-

suuden lisääminen ja muutostarpeiden tunnistaminen, 2) uusien toimintamallien kehittäminen ja tarvittavan osaamisen hankkiminen sekä 3) muutosta tukevan ilmapiirin muodostaminen ja muutoksen johtaminen (Ballard, 2005, 142-145).

Tietoisuuden lisäämistä ja muutostarpeiden tunnistamista tukevien toimenpiteiden määrittämisessä painotettiin keskustelua, koulutusta ja tiedottamista. Keskustelun merkitys korostui ryhmien tekemissä merkinnöissä. Keskustelun tehtäviksi määriteltiin liikunta-alan organisaatioiden ja yhteisöjen ympäristövastuita koskevan ymmärryksen lisääminen, ympäristönäkökohtien käsittelyä tukevan käsitteistön kehittäminen sekä konsensuksen rakentaminen tarvittavista toimenpiteistä.

Koulutukseen liittyneet merkinnät koskivat koulutuksen kohdentamista. Tilausta nähdään sekä valtakunnallisille toimijoille suunnatulle että paikallisten organisaatioiden ja yhteisöjen muutosvalmiuksia lisääville koulutuksille. Näissä tilaisuuksien tulisi levittää tietoisuutta valtion ympäristöpoliittisten linjausten ja ilmastonmuutoksen kaltaisten ympäristökriisien vaikutuksista liikuntakulttuuriin sekä tuottaa tarvittavien toimenpiteiden suunnittelussa ja toteutuksessa tarvittavaa osaamista.

Tiedottaminen yleisesti tunnettuna vaikuttamisen menetelmänä sisällytettiin tähän toimenpidekokonaisuuteen. Sen sisältöjä ja vastuutahoja koskevia esityksiä tallentui niukanlaisesti, mutta joitakin teemaan liittyviä merkintöjä ehdittiin kuitenkin tehdä. Tiedottamista tulisi kohdentaa kansainvälisille ja kansallisille liikuntajärjestöille sekä niiden vaikutuspiiriin kuuluvalla harrastajayhteisöille. Lisäksi tietoa tulisi levittää median välityksellä. Tiedottamisessa tulisi käsitellä ainakin eri järjestöissä saatuja kokemuksia hyvistä käytännöistä.

Uusien toimintamallien kehittämiseen ja tarvittavan osaamisen hankkimiseen viitattiin varsin monipuolisesti. Joukossa oli sekä suurpiirteisiä luonnehdintoja tarvittavista ylätason toimista että melko täsmällisiä tietyille tahoille osoitettuja muutosehdotuksia. Ylätason linjauksiin liittyen todettiin tarve liikuntakulttuurin kaikkia osa-alueita ja toimijoita koskevan kestävä kehityksen prosessin koordinointiin. Tässä voisi edetä muun muassa tuottamalla valtakunnallisia toimintamalleja: esimerkiksi liikuntaseuroille ja kuntien liikuntapalveluista vastaaville organisaatioille tarkoitettuja kevyitä ympäristöjärjestelmiä, jotka opastaisivat paikallistason toimenpiteiden suunnittelua ja toteutusta. Niin sanottuihin ylätason ratkaisuihin lukeutuu myös papereille dokumentoitunut näkemys lainsäädännön merkityksestä yhteis-

kunnallisessa muutosprosessissa. Valtiovallan tulisi laatia säädöksiä ja asetuksia, jotka ohjaavat luonnonvarojen kestävään käyttöön kaikilla yhteiskunnan osa-alueilla ja tasoilla.

Edellisiä yksityiskohtaisemmat ja tarkemmin kohdennetut ehdotukset käsittelivät muun muassa julkishallinnon harjoittamaa resurssiohjausta. Ensinnäkin esitettiin, että esimerkiksi valtakunnallisille liikuntajärjestöille ja paikallisille liikuntaseuroille kohdennettuja julkisrahoitteisia etuuksia myönnettäessä otettaisiin huomioon etuuden vastaanottajan toimet materiaalivirtojen pienentämiseksi. Toiseksi ehdotettiin tuotteiden uusiokäyttöä ja tuotteen hävittämistä koskevan tuottajavastuun ulottamista urheiluvälineisiin ja liikuntapaikoilla käytettäviin materiaaleihin. Täten vauhditettaisiin liikuntakulttuurin materiaalivirtoihin kiinnittyvän kiertotalouden leviämistä ja kasvua. Kolmanneksi hahmotettiin kiinnittymispintoja valtakunnallisten liikuntajärjestöjen yhteistyön tiivistämiselle. Järjestöjen kesken voitaisiin esimerkiksi laatia yhteisiä olosuhdetyöohjelmia, jotka tehostaisivat olemassa olevien liikuntapaikkojen käyttöä ja täten vähentäisivät tarvetta rakentaa uusia paljon resursseja kuluttavia laitoksia ja harrastusympäristöjä.

Monet edellä mainitut toimenpiteet liittyvät myös muutosta tukevan ilmapiirin luomiseen ja muutosprosessin johtamiseen. Mikäli julkishallinnon kaikilla tasoilla ja liikuntajärjestöissä ryhdytään todenteolla muokkaamaan liikuntakulttuuriksi nimetyn yhteiskunnallisen osajärjestelmän toimintalogiikkaa, tulee tämä erittäin suurella todennäköisyydellä vaikuttamaan myös yleiseen mielipiteeseen ja muutosvalmiuteen. Ylhäältä tulevien viestien ja selkeiden toimintaohjeiden nähtiin olevan erittäin merkittäviä uudistettaessa organisaatioiden sekä muiden yhteisöjen käytäntöjä ja toiminnallisia painotuksia. Valtakunnalliset politiikkaohjelmat, lainsäädäntö ja resurssiohjaus paitsi vaikuttavat erilaisten liikuntaorganisaatioiden ja yhteisöjen liikkumavaraan myös lisäävät tietoisuutta ja keskustelua näiden järjestämisen liikunta- ja urheilutoiminnan arvolähtökohdista.

Jo käsiteltyjen näkökohtien lisäksi korostettiin muun muassa avainhenkilöiden, eli niin sanottujen muutosagenttien ja mielipidejohtajien, merkitystä muutosmyönteisyyden levittämisessä. Tässä yhteydessä mainittiin myös organisaatioiden välinen yhteistyö sekä sen myötä lisääntyvät mahdollisuudet asiantuntemuksen vahvistamiseen ja vastuuhenkilöiden mentointiin.

Organisaatioiden ja yhteisöjen ympäristövastuut

Kolmannella pisteellä muodostettiin tulkintoja liikunta-alan organisaatioiden ympäristövas-
tuista. Osallistujien tehtävänä oli keskustella siitä, millaisia toimenpiteitä paikallisilta liikun-
taseuroilta, kuntien liikuntapalveluista vastaavilta organisaatioilta, liikunta-alan yrityksiltä ja
valtion liikuntahallinnolta voidaan odottaa tai jopa vaatia kestävien käytäntöjen vahvistami-
seksi. Tehtävänanto tuottikin yhden kirjallisen jäsennyksen eri organisaatioiden ja yhteisöjen
velvoitteista. Sen lisäksi ryhmäkeskustelujen pohjalta tehtiin muistiinpanoihin sisältyi
kaikkia liikuntakulttuurin osa-alueita koskettavia periaatteita ja käytäntöjen kuvauksia.

Tällä pisteellä tehdyt kirjaukset olivat hyvin samansisältöisiä kuin yksilötyöskentelylomak-
keen kolmanteen kohtaan annetut vastaukset. Tästä syystä näiden eri aineistojen jäsentä-
misessä sovellettiin samaa luokitusta. Apuna käytetyt luokat olivat: kestävät käytännönjär-
jestelyt, hallinnollis-poliittiset ratkaisut, uuden teknologian käyttöönotto ja ekotehokas ra-
kentaminen sekä ympäristökasvatukselliset toimenpiteet.

Kunnille määriteltiin tässä yhteydessä hallinnollis-poliittisiin ratkaisuihin sekä uuden tekno-
logian käyttöönottoon ja ekotehokkaaseen rakentamiseen liittyä velvoitteita. Yksi kuntien
toimintaan liittyvä tärkeä ympäristönäkökohta liittyy hankintoihin. Kuntien tulisi tehdä han-
kintapäätöksiä, jotka suosivat ympäristöystävällisiä ja lähellä tuotettuja tuotteita. Täten kun-
ta voisi osaltaan vahvistaa kestävä kehityksen periaatteisiin nojautuvaa tuotannollis-
taloudellista toimintaa. Kunnan tulisi myös tehdä liikuntarakentamista ja liikuntapaikkojen
perusparannuksiin liittyviä linjauksia. Etusijalle tulisi asettaa kestäviä harrastuskäytäntöjä
tukevien olosuhteiden rakentaminen sekä liikuntapaikkojen monikäyttöisyyden ja käyttöas-
teen lisääminen. Toisin sanoen kuntien liikuntapolitiikassa ja -hallinnossa tulisi painottaa
esimerkiksi asuinalueilla sijaitsevien koulujen salien, kenttien, ulkoilureittien ja muiden liik-
kumisympäristöjen kehittämistä. Liikuntapolitiisena ohjelmana tulisi olla sellaisen lähiliikun-
tapaikkaverkoston tihentäminen, joka parantaisi seurojen mahdollisuuksia järjestää moni-
puolista ohjattua toimintaa asuinalueilla ja joka pienentäisi harrastamisen ja urheilun mate-
riaalivirtoja. Tähän ohjelmaan pitäisi sisällyttää myös joukkoliikenneyhteyksien parantami-
nen suurten harrastajamäärien suosimille liikuntapaikoille. Linjaamisen ja suunnittelun lisäk-
si kunnan tulisi myös vastata politiikan mukaisen rakentamisen toteutuksesta. Kirjattujen
näkemysten mukaan kunnalta voidaan siis edellyttää rakentamista, joka vähentää yhdys-
kunnan energiankulutusta ja haitallisen ylijäämän, kuten päästöjen, syntymistä.

Laaditun tehtäväjaon mukaan valtion liikuntahallinnon velvollisuutena on resurssiohjauksen kehittäminen. Kirjatuissa näkemyksissä esitettiin, että valtionavustusta myönnettäessä tulisi ottaa huomioon järjestön toiminnasta aiheutuva ympäristökuormitus ja järjestön toimenpiteet ympäristöhallinnan kehittämiseksi. Lisäksi valtion tulisi näyttää esimerkkiä. Ympäristökriteerejä tulisi soveltaa myös liikuntarakentamiseen ja muihin liikunta-alan toimintoihin kohdennettuja valtionavustuksia myönnettäessä. Kaiken kaikkiaan valtiovallan tulisi siis ohjata liikunta-alan organisaatioita ja yhteisöjä kestävien käytäntöjen kehittämiseen ja omaksumiseen sekä näyttää suuntaa liikuntakulttuurin muutokselle.

Liikuntaseuroilta katsottiin voitavan edellyttää välinekierrätyksen ja kimppakyytijärjestelyjen kaltaisten kestävien käytäntöjen kehittämistä ja noudattamista. Lisäksi seuroilta voidaan edellyttää hallinnollisia toimenpiteitä. Niiden tulisi integroida ympäristöjohtamisen olennaimmat elementit hallintoonsa sekä kestävä kehityksen periaatteet toimintaa linjaavaan päätöksentekoon. Kirjauksissa mainittiin myös seurojen osallistuminen seurantaan. Tämän maininnan voidaan tulkita viittaavan paikalliseen kestävä kehityksen prosessiin, johon sisältyy muun muassa tehtyjen toimenpiteiden vaikutusten seuranta.

Myös yritysten velvoitteita määriteltiin muutamalla maininnalla. Ympäristövastuullisesti toimivien yritysten tulisi muodostaa verkostoja, jotka edellyttävät yhteistyötahoiltaan toimenpiteitä tuotannosta, tuotteista ja jakelusta aiheutuvien ympäristökuormitusten vähentämiseksi. Ympäristövastuullisesti toimivien yritysten tulisi myös nykyistä näkyvämmiin viestiä toimintaperiaatteistaan.

Edellä kuvatun vastuunjaon lisäksi kirjattiin yleisiä velvoitteita ja periaatteita, joiden voidaan katsoa koskevan – soveltuvin osin – kaikkia liikunta-alan organisaatioita ja yhteisöjä. Nämäkin tulkittiin ja jaoteltiin edellä sovelletun luokituksen avulla. Kestävien käytäntöjen vahvistamiseen liittyen kaikilta liikunnan ja urheilun parissa toimivilta voidaan edellyttää luopumista kertakäyttökulttuurista ja vastuullisuutta verovaroin rahoitettujen liikuntapaikkojen käytössä. Yleisesti ottaen liikuntakulttuurissa tulisi vahvistaa kiertotaloutta eli tuotteiden ja materiaalien elinkaaren pidentämistä etsimällä niille uusia käyttötarkoituksia ja -kohteita sen jälkeen, kun ne eivät enää sovellu alkuperäiseen käyttöön. Julkisten liikuntapalveluiden kuluttajien tulisi myös kantaa vastuunsa liikuntapaikkojen kunnosta ja liikuntapaikkojen ma-

teriaalivirtojen pienentämisestä. Jokaisen liikkujan ja urheilijan tulisi pitää huolta julkisrahoitteisista liikuntapaikoista kuin omasta omaisuudestaan.

Ryhmäkeskusteluihin osallistuneiden näkemysten mukaan kaikkien liikunta-alan organisaatioiden ja yhteisöjen hallinnollis-poliittisiin velvollisuuksiin kuuluu ympäristöhallinnan kehittäminen. Kestäviä toimintamalleja pitäisi luoda ja käytännön toimijoille suunnattuja ohjeistuksia jakaa. Myös lainsäädäntöön sisällytettävihin kestävä kehityksen edistämistä koskeviin vetoomuksiin tulisi vastata liikuntakulttuurin kaikilla osa-alueilla. Edelleen muutokseen ohjaavia kannustekäytäntöjä tulisi kehittää laajalla rintamalla. Lisäksi mainittiin periaatteellinen linjaus vuodenaikojen mukaisten harrastuskäytäntöjen suosimisesta.

Esitettyjen näkemysten mukaan kaikkien liikunta-alan organisaatioiden ja yhteisöjen tulisi ottaa vastuuta myös ympäristökasvatuksesta. Kaikille kuuluvana tehtävänä on kestävien käytäntöjen luomisessa tarvittavan tiedon ja osaamisen hankkiminen. Lisäksi liikuntakulttuurin avaintoimijoiden tulisi vahvistaa myönteistä suhtautumista muutoksiin esimerkiksi näyttäen ja muutostarpeiden perusteista viestien.

Keskustelu liikuntakulttuurin kestävämmistä piirteistä

Neljännellä keskustelupisteellä ryhmät haastettiin miettimään tapoja, joilla liikuntakulttuurin kestävämmistä piirteistä tulisi keskustella esimerkiksi liikuntapoliittisessa päätöksenteossa sekä liikunta-alan organisaatioiden ja yhteisöjen muodostamisessa verkostoissa. Toisin sanoen tehtävänä oli keskusteluohjeiden laatiminen kestävä liikuntakulttuurin politiikka-prosessille. Tällä pisteellä tuotettuihin papereihin kirjautui selkeästi eniten kannanottoja. Myös ylöskirjatut näkemykset jakautuivat tällä pisteellä selkeimmin. Joukossa oli sekä hyvin maltillista lähestymistapaa että kriittisen tarkastelun tärkeyttä korostavia kommentteja. Papereille päätyneet näkemykset jaettiin kaiken kaikkiaan viiteen luokkaan. Nämä olivat 1) ajatuksia herättävä rakentava lähestyminen, 2) keskustelua ympäristövaikutuksista ja ympäristöongelmien määritelmästä, 3) keskustelua toimenpiteistä ja muutoksen koordinoinnista, 4) kriittistä keskustelua arvoista ja 5) ympäristöhallinnan kehittämisen perusteleminen. Luokkien sijaan näitä nimitetään seuraavassa työpajakeskustelujen tuottamiksi keskusteluohjeiksi.

Ensimmäinen ohje korostaa ajatuksia herättävää ja rakentavaa ilmapiiriä luovan keskustelun merkitystä. Kestävä liikuntakulttuurin kysymyksien käsittelyssä pitäisi välttää syylistämistä,

saarnaamista ja ongelmien paisuttelua. Niiden sijaan tulisi keskittyä yhteisymmärryksen rakentamiseen ja hyvien käytäntöjen levittämiseen. Keskittymisestä hyviin käytäntöihin ja onnistuneiden kokeilujen esittelyyn pidettiin hyvänä tapana luoda muutokselle myönteistä ilmapiiriä. Siten voidaan osoittaa, että tarvittavat muutokset ovat paitsi tehtävissä myös hyödyllisiä.

Toinen keskusteluohje muodostettiin kirjauksista, jotka neuvoivat syventymään eri lajikulttuurien – siis eri urheilu- ja liikuntamuotoihin kytkeytyvien infrastruktuurien ja käytännönjärjestelyjen – ympäristövaikutuksiin ja niiden käsitteellistämiseen. Toimenpiteiden suunnittelemisen tueksi tarvitaan täsmällistä tietoa eri toimintoihin liittyvistä materiaalivirroista. Tämä edellyttää lajikulttuurien ympäristövaikutuksia havainnollistavien mittauskäytäntöjen kehittämistä. Täsmällisen ja luotettavan tiedon lisäksi tarvitaan keskustelua määritelmistä ja ongelmista. Liikuntakulttuurin piirissä on neuvoteltava niistä käsitteistä, joihin pohjautuen eri lajikulttuurien ympäristövaikutuksista keskustellaan. On tehtävä selväksi, mitä kestävyydellä ja kestävämyydellä tarkoitetaan liikuntakulttuurin eri osa-alueita arvioitaessa. Toisin sanoen on määriteltävä sellaiset ympäristöongelmat, joiden hallinta voidaan nähdä liikunta-alan organisaatioiden ja yhteisöjen velvollisuudeksi.

Kolmas ohje suuntaa keskustelut konkreettisiin toimenpiteisiin. Ryhmäkeskustelujen dokumentaatioissa peräänkuulutettiin selkeitä toimintamalleja sekä liikuntaorganisaatioiden ja yhteisöjen tehtävien kuvaamista. Erittäin olennaista on myös sopiminen kaikkia koskevan kestävästä liikuntakulttuurin politiikkaprosessin valtakunnallisesta koordinoinnista. Näihin aiheisiin pureutuvia kysymyksiä tulee käsitellä liikuntakulttuurin avaintoimijoiden muodostamissa paikallisissa ja valtakunnallisissa verkostoissa. Niissä on ryhdyttävä rakentamaan yhteisymmärrystä liikuntakulttuurin eri osa-alueiden muutostarpeista.

Neljäs ohje rakentui kirjauksista, joissa alleviivattiin kriittisen tarkastelun ja arvokeskustelun merkitystä. Niiden mukaan keskusteluissa ei tule välttää vaikeiden aiheiden käsittelyä. On uskallettava kysyä voidaanko kaikkia vallitsevia käytäntöjä jatkaa ympäristövaikutuksista välittämättä. Provosoimista, provosoitumista ja kritiikin esittämistä ei pidä pelätä. Sen sijaan pitää ymmärtää, että vallitsevien käytäntöjen kyseenalaistaminen on ylipäätään kaiken kehityksen lähtökohta. Myös liikuntakulttuurin ympäristösuhteeseen liittyvien arvonäkökohtien käsitteleminen on välttämätöntä. Vallitsevan liikuntakulttuurin ja maailmanlaajuisen kestä-

vän kehityksen politiikkaprosessin väliset arvostiriidat on tunnistettava. Samoissa yhteyksissä on ryhdyttävä rakentamaan arvopohjaa, joka paitsi ohjaa liikuntakulttuurin avaintoimijoita luonnonvarojen kestäväan käyttöön myös oikeuttaa toimenpiteet vallitsevien käytäntöjen muuttamiseksi.

Viides ohje kiinnittää huomion ympäristöhallinnan kehittämisen perusteluihin. Ryhmäkeskustelujen tuottamissa merkinnöissä todettiin tarve tuoda esille ympäristöhallinnan kehittämisen hyödyt. Olennaisen tärkeää olisi levittää tietoisuutta esimerkiksi energiatehokkuuteen investoimisen ja kiertotalouden vahvistamisen tuomista kustannussäästöistä. Taloudellisten vaikutusten esille tuominen on omiaan lisäämään myönteistä suhtautumista ympäristöhallinnan kehittämiseen. Näiden lisäksi muutosprosessin tarpeellisuutta on syytä perustella kansainvälisessä ympäristöpolitiikassa korostetulla yleissitovuuden periaatteella ja muilla poliittisilla sitoumuksilla, jotka velvoittavat yhteiskunnan kaikkia tasoja ja tahoja viipymättä ryhtymään tarvittavien muutosten toimeenpanoon. Edelleen syytä on lisätä ymmärrystä ympäristöongelmien realisoitumisen vaikutuksista lajikkulttuureihin ja tarpeista sopeuttaa toimintoja muuttuviin ilmasto- ja ympäristöolosuhteisiin.

Hyvät käytännöt liikuntaorganisaatioiden ympäristöhallinnassa

Työpajakeskustelujen jälkeen seminaarissa perehdyttiin eri liikuntaorganisaatioissa työskentelevien kokemuksiin ympäristöhallinnan käytännöistä. Tätä varten järjestettiin kaksi rinnakkaisistuntoa, joista toisessa keskityttiin urheilutapahtumien ympäristöjohtamiseen ja toisessa kuntien liikuntapalveluiden ympäristöhallintaan.

Kokemuksia kuntien liikuntapalveluiden ympäristöhallinnasta

Tämä istunto pohjautui Jyväskylän yliopiston liikuntatieteellisessä tiedekunnassa meneillään olevaan *Kohti ekologisesti kestävää liikuntakulttuuria* (Kekli) -tutkimukseen. Vuoden 2014 puolivälissä käynnistyneen toimintatutkimuksen tarkoituksena on ollut tutkia ja kehittää kuntien liikuntapalveluiden ympäristöhallintaa. Hankkeessa on keskitytty toimenpiteisiin, joiden tarkoituksena on lisätä henkilökunnan osallistumista kunnan ympäristöpoliittisten linjausten toimeenpanoon eli materiaalivirtojen pienentämiseen ja palvelutuotannon käytäntöjen uudistamiseen. Hanke on koostunut Jyväskylän ja Joensuun kaupunkien liikuntapalveluissa toteutetuista toimintatutkimuksellisista projekteista. Jyväskylä ja Joensuu valittiin tutkimuksen kohteiksi siitä syystä, että ne edustivat organisaation ympäristöhallinnan kehittämisen suhteen eri vaiheissa olevia kuntia. Täten pyrittiin tuottamaan monipuolista ja erilaisten organisaatioiden tarpeisiin vastaavaa tutkimustietoa.

Istunnossa käsiteltiin kaupunkien ympäristöpoliittisia sitoumuksia ja toimintatutkimuksen tuottamia havaintoja ympäristöhallinnan kehittämisen ydinkohdista kahden alustuksen pohjalta. Ensimmäiseksi esiintyi ympäristöasiantuntija Mervi Saukko Jyväskylän kaupungista. Hän vastaa Jyväskylän kaupungin ympäristöpolitiikkaa toimeenpaneovasta ympäristöjärjestelmästä ja hänellä on pitkä kokemusta järjestelmän noudattamisesta kaupunkiorganisaatiossa. Vuosituhanteen vaihteesta alkaen Mervi on koordinoinnit ympäristöjärjestelmään pohjautuvaa kaupunkiorganisaation kehittämisprosessia. Jyväskylän kaupungin liikuntapalvelut ovat osallistuneet ympäristöjärjestelmän toimeenpanoon alusta alkaen. Tästä syystä Mervi on hyvin perillä myös liikuntapalveluiden ympäristöhallintaan liittyvistä näkökohdista.

Hänen jälkeensä keskustelija alusti suunnittelija Sari Jormanainen Joensuun kaupungin liikuntapalveluista. Joensuun kaupungin kaupunkiorganisaatiossa ei ollut ennen Kekli-hanketta harjoitettu järjestelmällistä ja koko organisaatiota koskevaa ympäristöhallintaa. Kaupungin hallitus hyväksyi kaupunkiorganisaatiota koskevan ilmasto-ohjelman vuonna

2013, mutta ennen hankkeen aloittamista kuntaorganisaation eri hallintokunnat eivät olleet vielä tehneet toimenpiteitä ilmasto-ohjelman toimeenpanemiseksi. Näin ollen Kekli-hanke oli eräänlainen alkusysäys kaupungin ilmasto-ohjelman toimeenpanolle liikuntapalveluissa.

Alustuksissaan Mervi ja Sari esittelivät lyhyesti heidän edustamissaan organisaatioissa tehtyä työtä ympäristöhallinnan kehittämiseksi. Tämän jälkeen he keskittyivät Kekli-hankkeen tuottamiin havaintoihin ja oivalluksiin. He toivat esille useita erilaisia tärkeitä näkökohtia. Mervin ja Sarin puheenvuorossa ja alustuksien pohjalta käydyssä keskustelussa korostui kuitenkin kaksi teemaa: organisaation kaikkia tasoja koskevan muutosprosessin koordinointi sekä päätöksentekijöiden, johtajien ja ennen kaikkea työntekijöiden osallistumisen merkitys.

Jyväskylän kaupunkiorganisaatiossa ja kaupungin liikuntapalveluissa on siis jo verraten pitkään toimeenpantu ympäristöjärjestelmän mukaisia ympäristöohjelmia. Ympäristöjärjestelmän noudattaminen on ohjannut ympäristöjohtamisen käytäntöjen luomista ja vakiintumista. Toisin sanoen järjestelmän noudattamisen myötä liikuntapalveluiden hallintoon on muodostunut tehtäväkokonaisuus ja siihen paneutuneiden henkilökunnan jäsenten ryhmä. Lisäksi pitkäjänteinen järjestelmästä johtuvien tehtävien tekeminen on kartuttanut avaintoimijoiden ympäristöasiantuntemusta. Kaiken kaikkiaan ympäristöjärjestelmän käyttöönotto on merkittävästi parantanut liikuntapalveluiden valmiuksia kehittää ympäristöhallintaa ja pienentää liikuntapalvelutuotannon haitallisia materiaalivirtoja.

Pitkällinen järjestelmänmukainen toiminta on myös tuonut näkyviä tuloksia. Muun muassa ympäristöosaaminen ja -asiantuntemus ovat parantuneet, kiertotalouden käytäntöjä on kehitetty, peruskorjauksissa on kiinnitetty huomiota energiatehokkuuteen ja hankinnoissa on suosittu vähemmän haitallisia tuotteita. Näiltä osin järjestelmän noudattamisen tuomat muutokset ovat olleet toivotun suuntaisia. Sen sijaan vaikutukset organisaatiokulttuuriin ovat jääneet vähäisiksi.

Ympäristöjohtamisen päätavoitteena on koordinoida organisaation toimenpiteitä materiaalivirtojen pienentämiseksi. Toisena keskeisenä tavoitteena on organisaatiokulttuurin muuttaminen. Järjestelmänmukaisilla toimenpiteillä on tarkoitus vaikuttaa organisaation piirissä toimivien henkilöiden suhtautumiseen ja täten luoda muutoksille myönteistä ilmapiiriä. Tämän tavoitteen taustalla on käsitys, jonka mukaan tarvittavien muutoksien aikaansaaminen ja toiminnan kehittäminen edellyttävät edellä mainittujen asioiden lisäksi myös henkistä

pääomaa. Organisaation käytäntöjen muuttaminen on hyvin vaikeaa, mikäli iso osa organisaation piirissä toimivista ihmisistä ei ymmärrä muutoksien tarpeellisuutta tai jopa vastustaa vanhoista käytännöistä luopumista ja uusien toimintamallien käyttöönottoa. Tästä syystä ympäristöjohtamisessa on kiinnitettävä huomiota myös organisaatiokulttuuriin ja siihen vaikuttamiseen.

Jyväskylän liikuntapalveluissa vain pieni osa henkilökunnasta oli osallistunut ympäristöhallinnan tehtävien hoitamiseen ennen Kekli-hanketta. Siitä ja muun muassa tiedonkulun ongelmista johtuen huomattavan suuri osa työntekijöistä ja heidän esimiehistään ei ollut tietoinen eri liikuntapaikkoja koskevista ympäristöohjelmista ja niiden toimeenpanosta. Myöskään päätöksentekijät eivät olleet osallistuneet ympäristöjohtamiseen. Näin ollen ympäristöjärjestelmän noudattaminen ja siitä johtuva ympäristöosaamisen ja -asiantuntemuksen karttuminen ei ollut koskettanut tasapuolisesti organisaation eri tasoilla toimivia ihmisiä. Toisin sanoen järjestelmän tavoitteen mukainen organisaatiokulttuurin muutos ei ollut mainittavasti edennyt.

Edellä esitetty tilannekuva tuotettiin Kekli-hankkeen ensimmäisessä vaiheessa. Sen pohjalta suunniteltiin hankkeessa toteutettavat interventiot eli kehittämistoimenpiteet. Interventiot muodostuivat kokeiluista, joiden tarkoituksena oli lisätä kaikkien organisaatioon kuuluvien ympäristötietoisuutta ja osallistumista ympäristöohjelmien toimeenpanoon. Interventioiden suunnittelua ja toimeenpanoa ohjasi seuraavanlainen tavoitetila: Organisaation kaikilla tasoilla ollaan tietoisia sekä liikuntapalveluiden ympäristöohjelmista että mahdollisuuksista osallistua ympäristöhallinnan kehittämiseen. Organisaatiokulttuurin muutosprosessia koordinoi laaja ydintoimijoiden – eräänlaisten muutosagenttien – joukko, joka pitää yllä keskustelua liikuntapalveluiden eri yksiköiden ja lautakunnan välillä sekä kannustaa henkilöstöä ja lautakunnan jäseniä kehittämään ekotehokkaita käytäntöjä. Organisaatiossa vallitsee ilma-
piiri, joka motivoi kaikkia organisaatiossa toimivia ottamaan vastuuta liikuntapalvelutuotannon kehittämisestä.

Tästä tavoitetilan jäsenyyksestä johdettiin seuraavat viisi toimenpidekokonaisuutta, jotka päätettiin toteuttaa Jyväskylän liikuntapalveluihin kohdistuvan toimintatutkimuksellisen projektin aikana: 1) Liikuntapalveluiden kaikissa yksiköissä pidetään työpajat, joissa sekä tiedotetaan henkilöstöä liikuntapalveluiden ympäristöhallinnan käytännöistä että kerätään

henkilöstön näkemyksiä siitä, miten ympäristöohjelmia tulisi kehittää. 2) Työpajojen tuotamista kirjallisista aineistoista tuotetaan yhteenvedot, jotka käsitellään yksiköissä. 3) Henkilöstön kanssa vuosittain käytäviin kehityskeskusteluihin sisällytetään ympäristöhallintaan keskittyvä osio. 4) Kulttuuri- ja liikuntalautakunnalle pidetään iltakoulu, jossa keskitytään ympäristöhallinnan kehittämisen kysymyksiin. 5) Liikuntapalveluiden ympäristöohjelmia ja -ohjeistuksia tarkennetaan hankkeen aikana tehtyjen havaintojen pohjalta.

Ennen Kekli-hanketta Joensuun liikuntapalveluissa ei ollut harjoitettu järjestelmällistä ympäristöjohtamista. Organisaatiossa ei siis ollut noudatettu sellaisia ympäristöjohtamisen käytäntöjä, joiden vaikutuksia organisaatiokulttuuriin olisi voinut arvioida. Jyväskylän ja Joensuun liikuntapalveluiden lähtökohdat kekli-hankkeeseen osallistumiseen olivat näiltä osin erilaiset. Eroista huolimatta myös Joensuussa toteutettavaa toimintatutkimuksellista projektia suuntaavaksi päämääräksi asetettiin edellä kuvattu tavoitetila. Lisäksi päätettiin toteuttaa ympäristöhallinnan kehittämiseksi tehtävät toimenpiteet jotakuinkin samanlaisina molemmissa tutkimukseen osallistuvissa organisaatioissa. Tätä ratkaisua perusteltiin sekä teollisilla syillä että organisaatiokulttuurien samankaltaisuuksilla.

Alustuksissaan Mervi Saukko ja Sari Jormanainen kävivät läpi havaintojaan ja kokemuksiaan tehdyistä toimenpiteistä. Heidän arvionsa työyksiköissä toteutetuista työpajoista olivat erityisen myönteisiä. Työyksiköiden henkilökuntien kanssa käydyt keskustelut lisäsivät ymmärrystä muun muassa työtehtäviin ja palvelutuotantoon liittyvistä ympäristönäkökohdista, henkilökunnan ympäristötietoisuudesta ja -asenteista sekä ympäristöosaamisen kehittämiseen liittyvistä koulutustarpeista. Mervi ja Sari uskoivat työpajojen vaikuttaneen myönteisesti myös henkilökunnan tapoihin suhtautua ympäristöhallintaan ja työkäytäntöjen uudistamiseen. Yhtälailla he pitivät tärkeinä ja hedelmällisinä lautakuntien jäsenten kanssa käytyjä keskusteluja sekä henkilökunnan kehittämiskeskusteluihin sisällytettyä ympäristöosiota. Kaiken kaikkiaan Mervi ja Sari arvioivat hankkeessa kokeiltujen toimenpiteiden olevan oikeansuuntaisia ja vaikuttavan juuri niihin asioihin, jotka ovat keskeisiä rakennettaessa kestävä kehityksen organisaatiokulttuuria.

Kokemuksia urheilu- ja liikuntatapahtumien ympäristöhallinnasta

Toisessa istunnossa keskityttiin urheilu- ja liikuntatapahtumien ympäristöhallintaan Ekokompassi tapahtuma -hankkeen kokemuksien pohjalta. Keskusteluihin alustivat hankkeen kumppanit ja Ekokompassi-ympäristöjärjestelmää hyödyntävät tapahtumien järjestäjät.

Ensimmäisen pohjustuksen aiheeseen piti Jeannette Good, joka toimi Naisten salibandyn MM-kisojen pääsihteerinä. Kisat järjestettiin 4-12. joulukuuta 2015 Tampereella. Tapahtuma oli ensimmäinen hankkeen aikana auditoitu urheilutapahtuma. Jeannette totesi, että ympäristöteot mielletään helposti liian raskaiksi toteuttaa, vaikka käytännössä jo pienillä teoilla voi vähentää tapahtumasta aiheutuvaa ympäristökuormitusta. Jeannette selvensi tätä käsitystä esimerkeillä salibandyn MM-kilpailuissa tehdyistä järjestelyistä. Tässä yhteydessä hän mainitsi muun muassa ruokahävikin vähentämisen kierrättämällä VIP-ruokia vapaaehtoisruokailuun, jätteiden kierrätyspisteiden määrän lisäämisen ja maksulliset parkkipaikat areenalla. Pysäköintimaksujen avulla pyrittiin ohjaamaan tapahtumavierailijoita julkisen liikenteen käyttöön.

Seuraavaksi Ekokompassi-käyttäjäkokemuksista kertoi Gymnaestrada -tapahtuman ympäristövastaava Kaisa Karjalainen. Kaisa totesi, että tapahtuman ympäristönäkökohtien tunnistamista ja toimenpiteiden suunnittelemista varten perustettiin erillinen ympäristötiimi. Tiimin tehtävänä oli tehdä tapahtumaorganisaatiolle konkreettisia ehdotuksia järjestelyistä, jotka vähentävät tapahtumasta aiheutuvia materiaalivirtoja ja haitallisia päästöjä. Kaisan näkemyksen mukaan tiimin tekemä työ koettiin erittäin hyödylliseksi. Sen suunnittelemat selkeät toimenpide-ehdotukset tekivät ympäristöystävällisten valintojen tekemisen erittäin helpoksi muille tapahtumaorganisaatiossa toimiville.

Tapahtuman aikaan Kaisa opiskeli ympäristöteknologiaa ammattikorkeakoulussa. Opinnäytetyössään hän tarkasteli Ekokompassi-ympäristöjärjestelmän soveltuvuutta kertaluontoiselle urheilutapahtumalle. Sittemmin Kaisa on jatkanut näitä tarkasteluja ympäristöasiantuntijan työtehtävissään. Hän toimii myös Ekokompassi-järjestelmän neuvojana ja auditoijana.

Viimeisen alustuksen aiheeseen antoi Ramirent Oy:n Mika Eskola. Mika kertoi, että Ramirentissa ympäristöystävällisyyttä lähestytään tapahtumarakentamisen sekä erityisesti logistiikkaan ja koneiden käyttöön liittyvän kulutuksen näkökulmasta. Tapahtumarakenteiden

paikalle toimittamisen, siirtämisen ja poishakemisen logistiikan huolellisen suunnittelun avulla tavoitellaan sekä ajokilometrien vähimmäistämistä että kustannussäästöjä. Ramirentissa noudatetaan myös seuraavia ympäristöjohtamiseen liittyviä hallinnollisia käytäntöjä: koneiden polttoaineen kulutusta ja koneiden käytöstä syntyneiden päästöjen määriä seurataan säännöllisesti, edellä mainittujen toimenpiteiden kustannusvaikutuksia seurataan sekä laaditaan yhtiön toimintaa koskevat vuosittaiset ympäristöraportit.

Istunnossa käydyssä keskustelussa ja Ekokompassi tapahtuma -hankkeessa esille nousseiden näkemysten pohjalta voidaan todeta, että urheilu- ja liikuntatapahtumien ympäristövaikutusten hallintaan on herätty ja että tapahtumien ympäristöjohtaminen nähdään tärkeänä. Tapahtuman ympäristöhallintaa kehittämällä voidaan saada aikaan pysyviä muutoksia tapahtumajärjestelyistä vastaavassa organisaatiossa. Ympäristöjärjestelmän noudattamisesta johtuvia muutoksia saatetaan havaita muun muassa henkilökunnan ympäristötietoisuudessa, hallinnollisissa käytännöissä, varsinaiseen toimintaan liittyvissä käytännönjärjestelyissä, johdon ja sidosryhmien sitoutumisessa ympäristönsuojelun periaatteisiin sekä ylipäätään organisaation ympäristöjohtamisessa. Kertaluontoinen tapahtuma tarjoaa hyvän tilaisuuden kokeilla uutta, luoda uusia verkostoja sekä osallistua uudenlaiseen yhteistyöhön ympäristöjohtamisen saralla.

Askelmerkit kestävän liikuntakulttuurin politiikkaprosessille

Seminaari oli luonteeltaan koulutus- ja keskustelutilaisuus, jonka tarkoituksena oli lisätä ymmärrystä liikuntaorganisaatioiden ympäristöhallinnan ydinkohdista sekä koota näkemyksiä tarvittavista kehittämistoimenpiteistä. Tämän raportin pohjalta ja nojalla voidaan todeta seminaarin täyttäneen tarkoituksensa. Yhden päivänä aikana liikuntaorganisaatioiden ja -yhteisöjen ympäristöhallintaa valaistiin monesta näkökulmasta tutkimustietoon ja käytännön kokemuksiin pohjautuen. Tiedon ja kokemusten jakamisen lisäksi aikaa oli myös pohdiskeleville sekä tilaisuuteen saapuneiden asiantuntevia käsityksiä kokoaville keskusteluille. Täten rakentuneen tilaisuuden voi todeta syventäneen ymmärrystä liikuntaorganisaatioiden ja -yhteisöjen ympäristöhallinnan ydinkohdista sekä tarjonneen useita askelmerkkejä kestävän liikuntakulttuurin politiikkaprosessille.

Tyytyväisyys tilaisuuden antiin näkyi myös osallistujilta kerätyssä palautteessa. Kuten aikaisemmin todettiin, sisältyi osallistujille jaettuun yksilötyöskentelylomakkeeseen seminaarin järjestelyjä koskenut palautekysely. Palautettujen lomakkeiden perusteella muodostuva arvio tilaisuudesta oli erittäin myönteinen. Osallistajat pitivät tilaisuuden aihetta erittäin ajankohtaisena, kokivat seminaarin toteutustavan hedelmälliseksi ja toivoivat samanlaisia kokoontumisia järjestettävän jatkossakin. Toivomisen varaa nähtiin lähinnä ajankäytönhallinnassa ja seminaarin mitoittamisessa. Ratkaisuksi ehdotettiin kaksipäiväistä seminaaria, jossa olisi riittävästi aikaa sekä alustuksille että työpajatyöskentelylle.

Tilaisuuden järjestäjien alkuperäisenä ajatuksena oli, että *Askelmerkit ekologiseen liikuntakulttuuriin* -seminaari ei jää irralliseksi ja yksittäiseksi tapahtumaksi. Taustalla oli kaavailuja valtakunnallisen koulutuskokonaisuuden suunnittelemisesta ja koulutuskiertueen järjestämisestä. Järjestäjiä motivoi myös pyrkimys pönkittää liikuntaorganisaatioiden ja -yhteisöjen ympäristöhallinnan toimijaverkoston muodostamista ja valtakunnallisen kehittämisprosessin käynnistämistä. Pyrkimyksenä oli järjestää sellainen tilaisuus, joka tarjoaa monenlaisia kiinnostuskohtia liikuntakulttuurin eri sektoreiden avaintoimijoille.

Tämä raportti täyttää tätä viimeksi muotoiltua tarkoitusta. Se jäsentää tilaisuudessa käytyjä keskusteluja sekä tarjoaa monia mahdollisuuksia ympäristöhallinnan toimijaverkoston koamiselle, tulevien toimenpiteiden suunnittelemiselle ja keskustelujen syventämiselle. Nämä mahdollisuudet ovat tilaisuuden tärkein anti ja niihin tarttuminen on tilaisuuden jär-

jestäjien suositus. Järjestäjät toivovat, että tähän raporttiin tartutaan monissa yhteyksissä ja että seminaarin tuottamat askelmerkit auttavat jatkamaan keskusteluja kestävästä liikuntakulttuurista. Tilaisuuden järjestäjät eivät siis sisällytä tähän raporttiin tulkintojaan seminaarissa esille nousseiden näkemysten ja aloitteiden tärkeysjärjestyksestä vaan asettavat tämän johtopäätöksen tekemisen tulevien tilaisuuksien tehtäväksi.

Seminaariin ja sen sisältöjen jäsentelyyn pohjautuva keskeinen johtopäätös on siis tarve jatkaa keskusteluja. Siihen liittyen tilaisuuden järjestäjät suosittelivat kahta konkreettista toimenpidettä:

- 1) Askelmerkit kohti ekologisesti kestävästä liikuntakulttuuria -seminaarin pohjalta suunnitellaan ja järjestetään koulutus- ja keskustelutilaisuuksien sarja. Sarja muodostetaan jotakuinkin nyt raportoidun tilaisuuden kaltaisista eri puolilla Suomea pidettävistä seminaareista. Tilaisuuksien määrän ja sijoittelun määrittelyn lähtökohtana voitaisiin pitää listausta alueellisista liikuntajärjestöistä ja niiden kotipaikkakunnista.

Tilaisuuksissa tulisi noudattaa tämän seminaariin tehtävänantoa. Täten rakentuneen kokonaisuuden avulla voitaisiin levittää valtakunnallisesti tietoisuutta liikuntaorganisaatioiden ja -yhteisöjen ympäristöhallinnan ydinkohdista sekä tuottaa kattava koonnut alueellisten avaintoimijoiden näkemyksistä ja käsityksistä. Tämä aineisto olisi erittäin arvokas kestävä liikuntakulttuurin politiikkaprosessin suunnittelijoille ja koordinaattoreille. Samalla se tekisi mahdolliseksi valtakunnallisten ja alueellisten hallintaprosessien tieteellisen tutkimisen.

- 2) Seminaarissa, tässä raportissa esitellyissä tutkimus- ja kehittämishankkeissa ja muissa yhteyksissä esille nostettujen aloitteiden arviointia ja toimeenpanon suunnittelua varten perustetaan valtakunnallinen liikuntaorganisaatioiden ja -yhteisöjen toimijoita yhteen kokoava hallintaverkosto. Verkoston tarkoituksena on lisätä liikuntakulttuurin asiantuntijoiden ja käytännötoimijoiden osallistumista valtakunnalliseen kestävä liikuntakulttuurin politiikkaprosessiin, ylipäätään vahvistaa demokraattisesti johdettuja pyrkimyksiä edistää yhteiskunnan kestävä kehitystä sekä kehittää onnistuneen politiikkaprosessin edellyttämää monialaista koordinaatiota (vrt. Hänninen, 2015, 257-262).

Verkoston avulla kartoitetaan liikuntaorganisaatioiden ympäristöhallinnan kehittämiseksi 2000-luvulla tehdyt toimenpiteet sekä jäljitetään näistä toimenpiteistä vastanneet avaintoimijat. Verkosto muodostaa käsityksen kestävästä liikuntakulttuurin politiikkaprosessin aikaisemmista vaiheista, tulkitsee edellä mainittujen koulutus- ja keskustelutilaisuuksien sarjan tuottamia yhteenvetoaineistoja sekä perehtyy tutkimus- ja kehittämishankkeiden tuottamiin suosituksiin. Täten rakennettuun tilannekatsaukseen pohjautuen verkostossa käydään laaja-alainen keskustelu kestävästä liikuntakulttuuriin siirtymisen edellyttämistä muutoksista, neuvotellaan muutosprosessin edellyttämästä valtakunnallisesta työnjaosta sekä tuotetaan selkeitä sisältöesityksiä valtakunnalliseen toimenpidesuunnitelmaan. Näiden asioiden lisäksi verkosto myös levittää tietoisuutta politiikkaprosessin lähtökohdista ja verkostotoimijoiden kesken käytyjen keskustelujen sisällöistä.

Lähteet

- Alperovitz, G., Starke, L., Assadourian, E., & Prugh, T. (Eds.). (2013). *Maailman tila 2013. onko liian myöhäistä? raportti kehityksestä kohti kestävästä yhteiskuntaa*. Helsinki: Gaudeamus.
- Ballard, D. (2005). Using learning processes to promote change for sustainable development. *Action Research*, 3(2), 135-156.
- Brown, L. R. (Ed.). (1984). *State of the world 1984. A worldwatch institute report on progress toward a sustainable society*. Worldwatch Institute.
- Cantelon, H., & Letters, M. (2000). The making of the IOC environmental policy as the third dimension of the olympic movement. *International Review for the Sociology of Sport*, 35(3), 294-308.
- Hänninen, S. (2015). Verkostohallinta. In K. Eriksson (Ed.), *Verkostot yhteiskuntatutkimuksessa* (pp. 250-270). Helsinki: Gaudeamus.
- Hayes, G., & Horne, J. (2011). Sustainable development, shock and awe? london 2012 and civil society. *Sociology*, 45(5), 749-764.
- Kokkonen, J. (2010). *Valtio liikuntarakentamisen linjaajana*. Helsinki: Liikuntatieteellinen seura.
- Kovács, G. (2009). Joseph A. schumpeter, ympäristöoptimismi ja teknologian sosiologia. In I. Massa (Ed.), *Vihreä teoria. ympäristö yhteiskuntateorioissa* (). Helsinki: Gaudeamus.
- POW Finland. (2017). POW finland. Retrieved from <http://protectourwinters.fi/>
- Simula, M., Itkonen, H., & Matilainen, P. (2014). Ympäristöasioiden hallinta kuntien liikunta-toimissa ja valtakunnallisissa liikuntajärjestöissä. Valtion liikuntaneuvoston julkaisu- ja 2014:3.

Turpeinen, S. (2012). Ympäristökysymyksen hallinta liikuntajärjestöissä : Sisällönanalyysi lajiliittojen ympäristöasiakirjoista Jyväskylän yliopisto. Liikuntakasvatuksen laitos. Pro gradu -tutkielma.

United Nations. (2015). Transforming our world. the 2030 agenda for sustainable development. resolution adopted by the general assembly on 25 september 2015. Retrieved from http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/70/1

United Nations. (2017). Promote sustainable development. Retrieved from <http://www.un.org/en/sections/what-we-do/promote-sustainable-development/index.html>

Urry, J., & Vainonen, J. (2013). Ilmastonmuutos ja yhteiskunta. Tampere: Vastapaino.